

Лезги Газет

**Жуwan Ватан, ватанэгълияр,
дидед чал хуъх!**

1920-йисалай акъатзава

N 16 (10817) хемис 19-апрель, 2018-йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Премия - “Дагъустандин руъг”

Халъдин гъевескарвиллин гзап жанрайрин яратмишунар вилик тухун патал милли культурадин адетар хуъзвайбуруз 2012-йисалай Дагъустандин Гъкуматдин “Дагъустандин руъг” премия гузва. Вири вахтунда адан лауреатар 67 кас хъанва. Абурун арада къульдердайбур, музикантар, вокалистар, халкъарин театррин режиссёрап, халъдин сеняткарвилел машгъулбур, симинин пагъливан, фольклордин ансамблрин регбъберар, милли адетар чирунин системаяр тукъуързавайбур ава.

“Дагъустандин руъг” “Россиядин руъг” премиядиз килигна арадал гънвай региондин премия я. Ам конкурсдин комиссияди халъдин къуль, халъдин манияр, халъдин авазар, халъдин адетдин культура, халъдин устлар, жегъиль бажарагъ, халъдин театр, халъдин музалат номинацийрай гузва.

Дагъустандин премиядиз килигна арадал гънвай региондин премия я. Ам конкурсдин комиссияди халъдин къуль, халъдин манияр, халъдин авазар, халъдин адетдин культура, халъдин устлар, жегъиль бажарагъ, халъдин театр, халъдин музалат номинацийрай гузва.

Дагъустандин премиядиз килигна арадал гънвай региондин премия я. Ам конкурсдин комиссияди халъдин къуль, халъдин манияр, халъдин авазар, халъдин адетдин культура, халъдин устлар, жегъиль бажарагъ, халъдин театр, халъдин музалат номинацийрай гузва.

Мумкинвилер жагъурзава

16-апрелдиз Дагъустандин Гъкуматдин Председатель Артем Здуноva республикадин государствовин властдин орган руководителрин иштираквал аваз совещание къиле тухвана.

Анал республикадин бюджетдиз налогин ва налогар тушир доходдрин пулар атунихъ галаз алакъалу месэлайриз килигна. “Экономикадин жигъетдай еке че-тинвилер ацалтзавай шартлара анжак бюджетдиз къvezvay хусини доходдрин къадар жезмай къван артухарайла, финансирин жигъетдай гъалар пайгардик акатун къазанишиз жеда. Къилдин объектар эцигун патал пулдин такъатар чара авунин барадай районран гъикъван арзаяр къевзватла, гъа кар хъсандин малум я. И къалахар чи бюджетдихъ бес къадардин мумкинвилер хъайи члавуз къилиз акудиз жеда, и кардал чна амални ийда”, - малумарна Гъкуматдин Председателди.

Артем Здуноva къейд авурвал, налогин ва налогар тушир доходдрин пулар къватдайла, майшатдин къалах къиле тухувай къурулушар налогин оборотдик кутуниз асуул фикир гуда: “Эгер субъектрин къадар артух жевзватла, им чун дуъз рекъе аваз физва лагъай чал я. И къалах законодательстводал лап къевелай амал авунанди къиле тухун лазим я. Газдин ва электромайшатдин объектин инвентаризация тухунин патахъайни гъа икъ лугъуз къланзана заз. И месэладай Дагъустандин Гъкуматдин заседание тухвана, къалахдин план авазва. Риклел хун лазим я хъи, инвентаризация къиле тухудай вахтунда РД-дин Гъкуматдин Председателдин заместитель - чилиз ва эмениндиз талукъ алакъайрин рекъяр РД-дин министр

Е. Толстиковадихъ ва тешкилнавай ма-хусус комиссиядихъ галаз санал Федеральный налогрин къуллугъдин РД-да авай Управленидини къалахна.

Карханаяр ва къилдин карчияр цуд сеффера ахтармишна къандач. Карчивилин къалахдал машгъул жевзвай объект учетда авани, авачни, гъа кардай къил акудун герек я. Эгер объект республикадин хусусиятда аватла, ам учетда эцигун ва кирида вугун, налогар тушир доходдрин къачун лазим я. Эгер им коммерциядин объект ятла, ам налогриз талукъ учетда эцигунин къалах гъикъ тешкилнаватла, гъа кардай къил акудун лазим я”, - баян гана министррин кабинетдин руководителди.

РД-дин Гъкуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Рамазан Алиева хабар гайвал, 2018-йисан сад лагъай кварталдиз республикадин сад авунвай бюджетдиз 8,4 миллиард манатдин къадарда аваз налогин ва налогар тушир доходдрин пулар атана. Кудай ва яъламишдай шейэрл вегъевзвай кирсеба налогар ва налогар тушир доходдрин квачиз бюджетдиз 6,6 миллиард манатдин такъатар атана. Им пландилай 1,033 миллиард манатдин виниз тир дережа я. Къазанжирал, къилдин ксарин доходдрал вегъевзвай налогин, ичкидал вегъевзвай кирсеба налогин, организацийрин эмениндил вегъевзвай налогин барадай планламишна-вайдалай хейлин виниз тир дережайрив агакъариз алакъална. Эхиримжи са шумуд ийисуз сифте яз январдин-мартидин нетижайри къалурзавайвал, РД-дин сад авунвай бюджетдиз налогин ва налогар тушир доходдрин пулар ийисан пландин 25 процентдин дережада аваз атун таъминариз хъана.

Идахъ галаз сад хъиз са бязи карчийри чи гъасилнавай продукциядин гъакъин къадар раижавач, абур властдин органрихъ галаз дуъзгуън алакъада гъат-зувач, налогрин барадай чин хивез къа-чузвай мажбурнамайрик дегишвили кухтун патал чи тъакъидихъ къунвай работнирихъ галаз къалахдин рекъяр тайнар-навай алакъаяр ачухбур авун патал тади къачувач.

“Декларацияр агакъардай вахт күтъягъ жедалди къве гъафте ама, гъавилляя за квевай къуне хивез къачунвай мажбурнамайрик дегишвили кухтун тлалбазава. Икъ тахъята, чеб “хъендикай” тамамвилелди хеччун таъминар тавур субъектлиз талукъ яз вири жуърейрин административный серенжемар къабулда”, - таъки-марна Рамазан Алиева.

Совещание къиле физвай члавуз Артём Здуноva шейэр кура-кура маса гудай базарра вири чкаяр гъисабдиз къачун та-вунваз хъунихъ, документриз килигайтла, базарра са пай къван чкаяр бушбур яз къалурзаш галаз алакъалу яз тажуб-вална. Чкаяр чара авунин схемадал аса-слу яз, алишвериш тухудай 12 агъзур чка ава, гъа са вахтунда учетда акувазнавай-ди анжак 5700 карчи я. Идахъ галаз алакъалу яз базарра авай гъал ахтармишун чарасуз тирди къейдна.

Идалай гъейри, ада Россиядин ФНС-дин Дагъустанда авай Управленидин векилриз, республикадин министерствойрин, къилди къачуртла, РД-дин карчивилин ва инвестицийрин рекъяр Агент-стводин руководителриз и барадай ак-тивдаказ къумек гуниз эвер гана. РД-дин

► 2

Нумрадай къела:

ОБЩЕСТВО

Яраб щий мус жедатла?..

Чи хуърера (арандани, дагъданы) агъ-зуррапди гектарра чилер хазмач. Хъач акъалтнава, къалгъанри къунва. Сад ла-гъайди, а чилерихъ тайн иесияр ава. Къевед лагъайди, иесияр хъайлани, мен-фяйт къачуз алакъазавач. Гъасилай шей чка-дал терг жезва.

► 3

ТАРИХ

Рикелай алудиз жедач

Саки вад ийсуз Яру Армияди, совет-рин халкъари, гзап къадар къурбандар, магърумвилер хъанамлани, фендигар, ал-чах душмандихъ галаз женг чулуна, хайи чил азадна, маса халкъарни фашизмдикай хвена.

► 4

ИРС

Мецелай рагъ чълиз...

Етим Эмин чи вири Дагъустандин ши-ратда къаъкан Эльбрус я. Чун Эминаз эбедин буржуя из амукъда, вучиз лагъайтла, ада чи тъвар гъакъеван гъуъндуър держадиз хажна... Дагъустандин вири шауррин арада Эмин къетлен дагъ яз акъазнава. А куклыш-рие агаакъай альпинист гъелелиг малум туш.

► 5

ИРС

Чанзи верцли чал!

Чалан месэлайрикай чун тлимил рахаз-вач. Гъар жуъредин меслятар къалурзавай-бури гзап ава. За фикирзавайвал, чал хуън, виликди тухун, дөвлетту авун патал анжак меслятар къалурун тлимил я.

► 6

ОБЩЕСТВО

Мектебда амаз...

Гзап ийсара гъукуматдин къуллугъяр, бубадин кавал хъиз, къур бязи рухвайрихъ чи вилвни хун тауэр гуърз-гъахълуви-лин истемишунар галукъна, абур чин тахтаривай къакъатна.

► 7

ЭКОНОМИКА

...Тлимил ахтармишда

Федеральный гуъчывалдай органрин, абурун къадар лагъайтла 40-дав агаакъазава, вилик квай къилин месэла бизнесдиз гузай басрух тлимиларун, гъакъни карчи-вилин къалах къиле тухун патал къуйлай шартлар тешкилун я.

► 8

УМУРЬ

Мад сеферда фикир желба

...Школайра, хизанра наркотикар иш-лемишунар ақылтлай чуру кар я лугъун тли-мили я. Наркотикрик акатун чурувал тирди, абури ишлемишай ксар гъыхътин нети-жайрал къевзватла, аялар гъавурда туну кланди.

► 10

Мумкинвилер жагъурзава

1

Гъкуматдин Председателдин заместитель - РД-дин чилиз ва эмениндиз талукъ ала-къайирин министр Екатерина Толстиковадин докладдихъ яб акалайдалай гуьгъульни Артем Здунова веревирдздавай месэладай тайин тир тапшургъяр гана.

"Хусиятдиз талукъ яз, санлай къачурла, гъихтин гъялар арадал атанва лагъайтла, чахъ бес къадарда резерв ава: ишлемишдай шейэр ва налогринбур тушир доходар къа-чудай мумкинвилер ава. Эгер и месслайяр къайдадик кутуртла, чи бюджетдиз датланна заминламишнавай жуверда доходар къе-да", - инанмишвал къалурна РД-дин Гъкуматдин Председателди.

Совещанидал республикадин территори-ядя кардик квай каръерриз талукъ месэл-дални акъвазна. Артем Здунова РД-дин тө-биатдин ресурсрин ва экологиядин министрдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай-ди тир Набиула Карабаевал и хиле авай гъялар веревирд авун, лицензийриз талукъ месэладиз фикир гун тапшурмишна.

Авай делилралди, чиликай менфятлу шейэр худайла гузтай налогри, санлай къа-чурла, худай хаммалдин къиметдин анжак 5,5 процент тешклазва. Гъа са вахтунда ги-

къван хаммал худаватла ва ам гъихтин къи-метрай маса гузватла, гъелелиг малум туш. И барадай РД-дин Гъкуматдин вице-пре-мьер Екатерина Толстиковадиз тайин тир тап-шургъяр гана.

Совещанидин иштиракчияр 2018-йисан апрелдиз-майдиз республикада къуршахар къунай спортдин акъажунрин Европадин чемпионат тухуниз гъазурвал аквазвай гъал-диз талукъ месэладизни килигна. Артем Зду-нова къе-д авурвал, алай вахтунда мугьманар ва чемпионатдин иштиракчияр къабулунин ва абуруз чакъяр гүнин къалах тешкилунин месэлайрал асул фикир жел авун ге-рек я. Идалай гъе-ри, Чехи серенжемдин вилик Махачкъалада вири шегъердин суб-ботник тухудайвал я.

Экологический марафон давамарунин важиблувал къе-д авуналди, премьер-мини-стрди исполнительный властдин органрин руководителприз и серенжемда иштирак аву-низ эвер гана.

Махачкъала шегъердин администрация-диз "Березка" пляж къайдадиз гъун ва пата-рив гвай территорииядя автомобилар акъваз-дай чка тадарапламишун меслят къалурна.

Совещанидин нетижайрал асаслу яз, ну-батдин гъафте патал Дагъустандин Гъкумат-дин къалахдин пландиз килигна.

Такъатар чара авунва

РД-дин Гъкуматдин Председатель Артем Здунова 17-апрелдиз туризмдин рекъяй ин-вестпроектар къилиз акъудунин месэлайрай совещание тухвана.

Ихтилат 2011-2018-йисара РФ-да туризм вилик тухунин месэлайрай махсус федеральны программадин сергъятра аваз Дербент райондин Мичуринан тъварунихъ галай посело-да "Къизилдин къумар" ва Къизляр райондин Крайновка хуьре "Къизилдин къун-тлар" тъварар ганвай туристилини ял ягъу-нихъ галаз алакъалу кластерар уьмуърдиз кечирмишунайк фена.

И проектар 2016-2017-йисар патал тай-нарнавай Программадин серенжемрин сиянь-дик кутунва. Алатай ийсуз абур къилиз аку-дун патал саки 270 миллион манатдин такъатар чара авуна. Алатнавай девирда са жерг къалахар къиле тухувана: рекъяр тъкульна, энергетикадин майишатдин объектар эцигна, газдинн чимивилин цедли таъминардай се-тар тухувана, мутъманханайрин дараматар эцигзана.

Совещание къиле физвай чавуз Артем Здунова инвестпроектар къилиз акъудунин еришар йигинарун ва абура къалурнавай серенжемар 2018-йисан эхирралди къилиз акудун тапшурмишна.

* * *

Гъуль-юнлай Дагъустандин Гъкуматдин Председатель Артем Здунова республикадин эцигнардай комплексдин викилрихъ галаз совещание тухвана.

РД-дин Къилин патав шегъерра эцигнар къиле тухунин ва архитектурадин месэлай-

рал машъул жедай Совет тешкилунихъ га-лаз алакъалу месслайяр веревирдна.

Совещание ачухзавай чавуз Артем Зду-нова цийи къурулуш арадал гъунин важиблувал къе-днда: "Заз чна кадрийрин жигъет-дай авай гъал ахтармишзавайди рикъел хиз къланзва. Государстводин гражданвиллин къул-лугъдин кеспийрал, гъа гысадбай эцигунрин рекъяй кеспийрал машъул жез къланзавай же-гъиль ксар авазва. Абуруз квехъ галаз алакъа-да гъатдай мумкинвал гана къланда. За цийиз тешкилзавай Советдиз бизнесдин викилар жемзай къван гзаф желбун теклифзана".

Совещанидал Дагъустан Республикада шегъерра эцигнар къиле тухунин ва архи-тектурадин къалах вилик тухунин барадай теклифар гъазурун патал махсус комиссия тешкилунин мессладалин акъвазна.

Гъкуматдин Председателди къе-д авур-вал, шегъерра эцигнар къиле тухунин къалах къайдадик кутуни республикадин аль-лияр патал къулай шартлар тешкилдай мум-кинвал гуда.

Гъуль-юнлай фидай чавуз Махачкъа-лада къалахар къаятар ва общественный чакъяр аваданламишунин къалах хъсанару-нин, республикадин меркезда авай культу-радин ирсинин имаратар хуьнин рекъяй се-ренжемизни килигна.

Совещанида РД-дин Гъкуматдин Председателдин заместителдин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Г. Б. Идрисова, Махачкъаладин къилин везифаяр вахтуналди тамамарзавай Абусульн Гъасанова, РД-дин эцигунрин ва ЖКХ-дин министр М. Баглиева ва жавабдар къуллугъяр алай маса ксари иштиракна.

Вини дережада аваз

Дагъустандин Гъкуматдин Председатель Садлагъай заместитель Анатолий Къар-ибован рэгъбервилек кваз 17-апрелдиз со-вещание тухвана. Анал Махачкъалада Ви-риорсиядин "Рекъинтийр полк" серенжем-дин сергъятра аваз майданрилай финиз, къучайра къекъульни талукъ месэлайр ве-ревирдна.

Анатолий Къар-ибован гафаралди, къват-навай тежриба фикирда къуналди, и се-ренжем вини дережада аваз къиле тухун ге-рек я.

Къе-дийин: агъалияр майданрилай финиз, къучайра къекъульни серенжем 9-Май-диз къиле фида. Адат хъанвайвал, мянрекат Махачкъаладин къилин майдандал башла-

миш жеда, ахпа агъалияр Расул Гъамзатов куьчедай яна гъуль-юн къере авай буль-вардиз фида, ина суварин концертар гуда.

"Рекъин тийир полк" серенжемда рес-публикадин саки вири муниципалитетрин векилри, студентри, общественный тешкилтратрин векилри, ветеранри иштиракда. Ватандин Чехи дявидин девирдин несил рикъел хуьн яз, абуру къучайрай чи Ватан фашизмдикай хвейи чин багърийрин суретар газа фида.

Совещание къиле фидай чавуз Россия-дин Федерациидин Президентдин 2012-йисан 7-майдин 597-нумрадин Указда чин мажибар хажакун къалурнавай категорийрин ра-ботнирин юкъван мажибрин дережа гъихъ-тиндиг ята къалурзавай малуматдихъни яб акална.

2017-йисан IV кварталдиз Дагъустан Республикада агъалийрин гъар са нефесдин къилиз ва агъалийрин яшайишдини демографический асул дестейриз талукъ яз яшамиш хъун патал чарасуз герек таъватрин къадар тайнарунин гъакъиндей

Дагъустан Республикадин Гъкуматдин Къарап

"Дагъустан Республикада яшамиш хъун патал чарасуз герек таъватрин къадар-дин гъакъиндей" Дагъустан Республикадин Гъкуматди къарап акъудзава:

2017-йисан IV кварталдиз Дагъустан Республикада агъалийрин гъар са нефесдин къилиз яшамиш хъун патал чарасуз герек таъватрин къадар 9239 манатдин дережада аваз, зъгъметдиз къабил агъалияр патал - 9516 манатдин, пенсионерар патал - 7295 манатдин, аялар патал 9359 манатдин дережада аваз тайнарин.

Дагъустан Республикадин Гъкуматдин Председатель А. ЗДУНОВ
2018-йисан 12-апрель, №31, Махачкъала шегъер.

Вириорсиядин конкурс

Алай 17-апрелдиз "Хаж хъунин кар алай терефар ("Приоритеты роста")" лишандик кваз Вириорсиядин конкурс башламиш хъанва. Адан асул макъсад экономика дурумлудаказ вилик фин патал шартлар яратмишунин барадай гузай итижу теклифар раижавуникай ва же-гъильлар Россиядин Федерация яшайишдини экономикадин жигъетдай вилик финин концепция тъкульнуунин карда иштирак авунал желбуникай ибара-тая.

Конкурсда чин яшар 35 исалай виниз тушир Россиядин Федерациядин гражданривай иштиракиз жеда. Нети-жаяр 2018-йисан 22-24-майдиз Санкт-Петербургда къада. Гъалиб хъайбурув наградаяр вахкунин серенжем Петербургдин международный экономический форумдин сергъятра аваз къиле тухуда. Виниз тир яшар авайбурув патал тайнарнавай номинацийрай конкурса гъалиб

Конкурсда иштиракун патал арзяр 2018-йисан 3-майдалди агъадихъ галай сайтда къабулзава: www.prioryetetyrostva.ru.

Терроризмдиз акси яз Хъсан нетижаяр

Нариман КЪАРИБОВ

Вириорсиядин, Дербент шегъердани агъалияр терроризмдиз, экстремизмдиз акси яз, ватанпересвилин руьгъдаллаз тербияламишуниз къетлен фикир гузва. И рекъяй шегъердин администрациядин терроризмдиз акси комиссияди (АТК) ерилу къалах тешкилнава.

Дербентдин АТК Республикада лап хъсанбурун жергедик ква. И кардин гъа-къиндей абуру тухузай нетижалу къалах шагъидвалзана.

Мукъвара терроризмдиз акси комиссияди тухтай ва цийи везифаяр тайна-рунин къалахарин нетижаяр къуниз талу-къарнавай совещание хана. Мянрекатда шегъердин АТК-дин секретарь Ж. Алира-зеева, администрациядин къилин замес-тиль М. Алиева, РД-дин муфтиятдин векил Х. Абидова, Дербентда авай кили-садин протоиерий Н. Котельникова ва жавабдар маса ксари иштиракна. Абуру къе-д авурвал, шегъерда терроризмдиз, экстремизмдиз акси къалахда пропа-гандадин, гъавурдик кутуни вири таъ-атар, мумкинвилер ишлемишзава. И ба-радай чакдин СМИ-ра -1150, гъа жер-

гедай яз "Антитеррор" лишандик кваз 570 материал чапна, шегъердин телеканал-рай 60-дайлани гзаф махсус видеопро-ликар къалурна.

Ж. Алираева вичин раҳунра шегъер-да терроризмдиз ва экстремизмдиз акси къалах тухуник, хъсан адетар пропаганда авуник датана лайиху пай кутазвай "Дербентдин хабарар" газетдин редактор Наида Башировадин, "Каспий" ТВ-дин генеральный директор Айваз Али-ханован, "Южный Дагестан" ТСД телека-налдин руководитель Мегъамедрасул Абакаров, медколледждин директор, РД-дин Общественный палатадин член Светлана Гъамзатовадин, педколледж-дин директор Насир Гъайдаров къалах къе-днада.

Къватл хъсанвай жавабдар маса ксари тер-роризмдиз акси яз чии къиле тухузай къалахдикай лагъана. Икъл, Дербент шегъерда экстремизмдин терроризмдин гъерекатриз гележегдани рехъ тагунин мураддалди хейлин итижу серенже-мар, мянрекатар къиле тухун фикирда къунва. И жигъетдай шегъердин администрацияди махсус конкурс малумар-нава. Конкурсдин материалар 2018-йисан 15-декабрдади Дербент шегъердин администрациядиз рекъе тунан къланда.

Гъар сада пай кутан

Райсудин НАБИЕВ,
зъгъметдин ветеран

Виридан иштираквал аваз пулдин таъватар къватла, Лезгинцевиз гъазурнавай памятник вичин чакадай хажаждайвал авун чи буржи я. Лезгийрин арада агъвал-лу къегзалар тимил авач. Лезгинцевиз

памятник хажуниз талукъ кардикни абу-ру чин пай кутунайтла, халъдин патай чиз баркалла, аферин къазанмишдай.

И барадай сифтени-сифте Кыргыз-район вилик экечнайтла, чи агъалийрини гъарда вичивай жедайвал пулар къватла, кар чакдилай юзадайвал авунайтла, хъсан тир. Пенсиядавай муаллим ятланы, къумек гуз зунни гъазур я.

Президентдин Чарчин щарыңе аваз...

Яраб үйи мус жедатла?..

Мердали ЖАЛИЛОВ, литературадин
отделдин редактор

Эхиримжи вахтунда чи япарихъ мукъвал-мукъвал “оптимизм”, “оптимизация”, “оптимальный” хътин ажайиб гафарин ван галуқъзава. Хейлин документтари, иллаки докладра, теклифра и гафар гъалтзана. Вуч мана кутазва абурук лугъузтай ксари?

“Урус чаланни лезги чалан словарда” и гафарик сифте нубатда “инсанриз лап кутугай, лап къулай, виридалайни хъсан, лап вижевай, виридалайни виниз тир шарттар, мумкинендер арадал гъун, кардик кутун” манаяр квайди къейднава.

Чаз, дугриданни, виринра (хизандани, хурени, райондани, республикадани, дүньядани) яшамиш жедай, квалахдай, ял ядай, сагъламвал мягъкемардай, чирвилер къачудай, яратмишунар вилиди тухудай ва икмадни лап къулай, виридалайни хъсан шарттар хана кланзана.

И гафарик, за гысабзавайвал, ийизвай харжияр, чугвазвай зегъметар тимиларна, къачувай хийирар артухарун, такъатар къенятун хътин манаярни ква. Рикел социализмдин девирдин “Вири къулайвилер - инсанриз!”, “Виридалайни хъсан шарттар - аялриз!” Экономика къенятлуди хъун лазим я хътин лозунгари хквэза.

Алатай асиридин эхирра (90-йисар), чахъ авай шарттарал рази тушиз, майдандыз “үйи демократар”, “перестройщикар” атана, гъа авай къулайвилерни (пулсуздакэ келдай, риклиз клани пеше ххядай, квалахдади таъмин жедай, квайл-югъ кутадай, сагъламвал хъдай, мягъкемардай ва икмадни) тергна, са гъвечи десте “олигархар” лугъудайбур девлетлу авуна, вири къулайвилерни гъабуруз багъышна.

Халкъдизни үйи вилер багъиш тавуна тунач. “Квез кланивал яшамиш хъхъ, иливар жери къван аслу туширвилер къачу!”, “Кланивал рахух, кланивал къхъх-плурализм я!” “Винедай тапшуругъар гудай вахтар алатна, тоталитаризмдиз - въя!” Гъарсад вичин хусиятдин иеси я, хусиятдик хулькурдай ихтияр садазни авац!” ва икмадни.

А ийсара “приватизаторщики - прихватизаторщики” майдандыз “МММ”-арни, “Холпер-инвестарни”, “Инвест-капиталарни”, пагъ, гъайи къван “капиталар” вуч я! Абурун лозунграй, чина къулайвилер, мумкинвилер, азадвилер акъван газф жедай хъи, дүньядал чи инсанрилай девлетлубур, бахтлубур, вилиди фенвайбур, чав агақдайбур бажаъат амукудай...

Зун тажубарзавай са кар мад ава: и гафар лозунгар чукъурайбуракай чехи паюни, са тимил вахтундилай чинай катна, къецепата (Англияда, Германияда, Америкада, Израилда, Голландияда, масанра) чин мукар кутуна. Къе са Лондонда ахътибинур 500 миллиарддилай газф пулар ава лугъуза. (!) Парабур гъанра “цирана”...

Үлкөведин кылиз Президент В.Путин атайдалай къулух хейлин чукъуруна арадай акуудна. Хейлин үйи кваша, технологирап, тешкилтарат чан гъана. Кульгъне хъсан адертлани чан ххиз алақына. Иник, зи фикирдалди, сифте нубатда, “Общественная палата”, “Вири Россиядин халкъдин фронт” хътин тешкилтарат, “Рекъин тийидай полк”, “Россиядин волонтерар”, “Россиядин школьникрин гъерекат”, “Жегъил аскерар” хътин ва маса общественный тешкилтарат гъерекатар ква.

Чиновникринни олигархрин, тапан ватанпересрин нефсерал, чуру ниятрал, гъерекатрал эцигзайвай көвивилер са къадар артух жезвайди гъиссава. И кардин гъавурда акъун патал гъеле 2012-йисан майдиз акуудай маҳсус указрал, абурулай гулыгъуниз гъар ийсуз РФ-дин Федеральныи Собранидиз рекье твазвай Чарарал, халкъдихъ галаз жезвай саки вири гулырьшал Президентди гузай тапшуругъарал фикир желб авун кутугава. Россиядин үйи тарихда сифте яз “вири хъсан къулайвилер, мумкинвилер, агалкъунар” чи халкъ - россиявияр паталди тирдакай, инсандилай чехи девлет ва ам хунилай чехи везифа чахъ, чи государстводихъ, обществодихъ авачирдакай лугъуза. Ихътин руыгъдал алааз чи несилар тербия-

ламиш тавуртла, чахъ гележег тежедайдини раижава. Бес нетижаяр?..

Нетижаяр гъыхътибинур ятла, Президентди вилик эцигзайвай теклифар, гузай тапшуругъар гъыкли кылиз акуудаватла, и мукъвара Кемеровода арадал атай хътин мусибатри хейлин дережада винел акуудава. А мусибатрин нетижайриз къимет гудайла, Президентди лагъай келимайри, зи фикирдалди, вирибурун мефтілер (гъейрат, намус лагъайтлани жеда) са къадардин юзурун лазим я. “Чун демографиядидин шарттар хъсанарункай рахазва, ина цүдрадил аялар ца кармашава”, къейднай регъберди. Адалай къулухъ вири чи идараира цаяр куунриз акси квалах тешкилнавай гъал ахтармишуник гъерекат акатна.

Инсанрин, иллаки къуватар чин гылле авайбүрун нефсерал сергъятар алачирвияй, законара хүн чеплай асплубуру чин везифаир гerekтирвал кылиз акууд тийизвайлай адэтдин инсанрин арада ақылтлай итибарсузвилин, къайгъусуввилин, саймазвилин гъалар артух жезвайди сир яз амач.

Лап хъсан медицина, лап вилиди фенвай образование, квалахдай, ял ядай, аялар хъдай виридалайни хъсан шарттар арадал гъункай гъыван хъсан рахазва! Гъа са вахтунда медсестради гerek дармандин чкадал фармалиндик (агъудин) раб язва?..

Хуверин чайра аялар хадай квалах агална, райондин центрадиз, я тахъайлла, генани яргъаз-шегъерриз акуудуни шарттар артухарзава жал?

Чи районра виликрай сбербанкдин отделени-яр саки гъар са хуруну почтада кардик квай. Гила вичин дерди гъялзасын къанзайвай факъир Ялахъай Мегъарамдхурурьз сбербанкдиз атуниз мажбур хъана. Хъсан я жал ихътин гъал?..

Чи хувера (арандани, дагъдани) агъзурралди гектарра чилер хъазмач. Хъач ақылтлава, къалгъанри къунва. Сад лагъайди, а чилерихъ тайин иесияр авац. Къвед лагъайди, иесияр хъайлани, менфят къачуз алақызавач. Гъасилай шей чкадал терг жезва. Амма гъвечи карханайрикай, цехрикай, фермервилин майишатрин артуханвилай гъыван хъсан рахазва! Чи са бази хуверин вири девлет са трактордин ва я са комбайндин къиметдайни физвач и чавуз. Зегъмет - саданди, девлет - масаданди?..

Иисди дагъдани аранда хеб хвейи чубан гъа чилин иесидиз буржуна амукъазава...

Пул нив гвятла, къулайвилер гъаданбур хъанва. Ихътин шартлари зи рикел жуван са фельтондин царапар хизава:

Фин-хтун акъван хъанва хъи регъят,
Харжар санални хъийизмач къенят.
Ял ягъунни ваз санал са жизви,
Пул гайвалди, кеф жезва къев!
Къвал къвадай чавуз къурку квамла къил,
Генани чан я! Харж ая къизил!
Пулдихъ хъайвалд къел-хъян, савад,
Дипломар хъана гъардах са къуд-вад!
Азарап садни амукъач четин,
Сагъусурихъ хъунни харж гүнин мумкин.
Пул гайвалди ваз къвевза къуллугъ.
Ашиналайни жедач къис къулухъ.
Гъажетханани, гайвалди пул,
Атиханадай жезва хъи къабул!
Гъатта мефтілер къев и пулди эвээз
Ауворди хъиз я, квадарна тerez...
Захъ вири ава. Авеач анжак пул,
Гъавилай жезва вирина батул.
Ихътин савдадай гъикл экъечіда, лагъ!
Вунни гъакъидихъ къачунва, валлагъ!..

(“Кефчи дүнья”, ДКИ, 2013, 36-чин).

Инал лагъанвай хътин “савдайрай” экъечидай рекъер гъыхътибинур ятла, Президентдин нубатдин Чарче хъсандин веревирднава. Кылди къачуртла, яшайшидиз гerek инфраструктура, яни рекъер, мукъвер, школаяр, больницаяр, карханаяр, техникидин станцияр ва икмадни гъар са районда, хувере арадал гъун, и везифаирни чакадин сагъибрин хиве эвелимжибур яз авайди гъавурда акуадайвал лагъанва.

Чун лагъайлла, чи “реформаторри” неинки - 20-30, гъатта 60-70-йисан къулухъди ялнава. Чахъ газф чайра амай инфраструктура алатай асиридин 30-40-йисара колхозини совхози, халкъдии чин гъилералди арадал гъайиди я. Гъамни чкизва... Яраб чун цийи мус жедатла?..

ГЫКЪВАН гъайиф къедай карятани, къенин несилдин чехи паянизи комсомолдикай са затын чизвач. Комсомол Советрин девирдин са шумуд несилдин умурьрдин школадиз элкъвей, адаа яшамиш жез чирай тешкилат я. Комсомолдин организацияди чи Ватандин иgitviliin тарих арадал гъункайни чехи пай кутуна. Тарихда ВЛКСМ хътигин жегъилрин къуватлу ва зурба гъерекат хъайди туш. Алай 1918-йисан зулуз комсомол тешкилдайлай инихъ 100 йисан юбилей жеда, адаа жегъилрин общественный организацийри гъазурвилер акъзва. Идан гъакъиндай Дагъустан Республикаин Гъукуматди талукъ къарап къабулнава.

Зунни, агъзурралди жаванар хъиз, комсомолдиз гъахъайди я. А вахтгъич рикелдай аллатч. Чун, 6-7-класса келзавай гадаяр, рушар, лап зурба мэрекатдиз хъиз гъазур хъанай, партиядикай, комсомолдикай, государстводин рөгъберрикай ва маса хилерай гerek малуматар чирнай. Комсомолдиз къабулайла, хурудал Ленинан сүрет алай значок алкүрайла, билет вахкайла, чна чун улькведин, государстводин итимар яз гъиссней.

Нариман ИБРАГИМОВ

Комсомолдин 100 йис

Комсомолдин тарих 1917-йисалай, жегъил рабочийрин, лежбэррин ва келзавайбурун социалистический союзар тешкилиз эгечай икъялай башламиш жезва. 1918-йисан 29-октябрьдиз улькведин жегъилрин жуъреба-жуъре организацийрин векилар Виророссиядин жегъил рабочийрин ва лежбэррин союзрин I съезддиз къвати хъанва анал Россиядин жегъилрин коммунистический союз тешкилнай. И югъ комсомол арадал атай югъ яз тъисабзава.

Съезддилай гъульгъуниз улькведин вири губернийра, областра жегъиль рабочийрин ва лежбэррин союзрин собранияр къиле фена ва комсомолдин организацияр тешкилна.

ХХ асирида комсомол фейи рехъ баркаллуди, женеринди, гъакъиса зегъметдинди, иgitviliin чилер къадар квадарни таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни: Николай Островский, Аркадий Гайдар, дивизиядин командир Альберт Лапинь, бронепоезддин командир Людмила Макиевская, комиссары Александр Кондратьев, Анатолий Попов, Дальний Востокдин комсомолрин башчи Виталий Баневур... Граждан даявда Колчакан, Деникинан, Юденичан, Врангелан на полякран къушунрихи галаз ульквединледи женер чуугуна. Газа барын таъни:

Рикелай алудиз жедач

Нариман ИБРАГИМОВ

Дүньядин къвед лагъай дяве. Ватандин Чехи дяве. XX асирдин мусибатдин, къяматдин и вакъиатариха тътнава. Газф къадар телевизор, магнитофон, къурбандар арадал гъай и дявейрик цай кутурди, дүньядин Чехи пай цун ялавра турди Германиядин къилиз фенди гарилелди атай. Пуд лагъай рийхин канцлер Адольф Гитлер хана. Вири дүньядин агъавал ийз клан хайи адан крчар Советтин Союзи кукварна, фашизмид акси маса ульквейрин ва халъарин къумекни галаз. Эхиримжи йисаралди Яру Армияди Гитлеран Германиядин вишел къазанмишай Чехи Гъаливили гъакындай са шаклувилен авайди тушир. Гила гъаливал чинин къвачихъ ягъиз къланзайбур, СССР-дин ва Россиядин халъарин игтиливек тахъайдай къазайбур, тарихдин чинар рикелай алудиз къланзайбур пайдай жезва. И мурадар къилиз акудун патал Украинахи, Польшади, Прибалтикан республикайри ва са бязи маса ульквейри Яру Армиядин къастьриман аскерринг хажнавай памятникар чукъуруналди, абурухъ галаз "жэнг" чугузава. Вуч аврутлани, Чехи Гъаливили роль агузариз, чи къегъал аскеррин игтиливек хъендик кутаз жедач.

Зулуматдин дяве

Европадин са шумуд улькве вичиз мұнгұлғарнавай, абурун девлеттар, промышленность, тақыттар дяведин рекье ишлемешзәвай, инсафсувилини а къиль авачир фашистри Германиядад гъаливал къазанмишун регъят кар тушир. Саки вад йисуз Яру Армияди, советтин халъарни, газф къадар къурбандар, магнитофонлер хъанатлани, фенди гар, алчах душмандикъ галаз женг чугуна, хайи чил азадана, маса халъарин фашизмидай хвена.

Тарихдин гъакытын делилрихъ, рекъемрихъ галас садавайни гъуьжетиз ва абуру шаклувилик кутаз жедач. Вучиз лагъайтла, гъар са делилдикъ, рекъемдикъ тайин инсан, вакъиа, женг... гала.

Дяведин 1941-1945-йисара чи улькведин телек хъайи инсанын къадардиз талукъ яз ктабра, докладра, махсус комиссирин ахтармишунра, гъукымдин малуматра жуъреба-жуъре рекъемрикай лагъанва. Икі, 1946-йисан февралдиз ақъатай "Большевик" журналда советтин 7 млн. кас телефон хъайидакай къиенва. Гъа и рекъем 1946-йисан мартдиз И.Сталина "Правда" газетдиз ганвай интервьюдани малумарнава. Ада лагъанай: "Немсерихъ галаз къилье фейд дяведин женгера, къур чиперилай концептерринг тухайбүрни кваз, Советтин Союз ирид миллиондикъ агақына инсанрикай магърум хъана".

Дявелдил гъуьнан, 1959-йисуз СССР-да ағылайтран перепись тухана. 1961-йисуз Н.Хрушчева дяведа советтин 20 млн. кас телефон хъайидакай малумарна. 1965-йисуз Гъаливили 20 йисан юбилий къейдзивай мярекатдал Л. Брежнева лагъана: "Советтин Союздал фашистри Германияди илитеттей хытн пары инсафсузи хъайи дяве мад са халъидизи акунач. Дяведи къад миллиондикъ вишиз советтин инсанар умъурдивай авуна".

1988-1993-йисара генерал-полковник Г.Кривошееван реъбервилек кваз военный тарихийин коллективи армиядин, флотдин, сервъятдин ва НКВД-дин къенепатан къушунра телефон хъайбүрхүр галас алақылар архивдин документар ахтармишна. Къвалихдайла, абуру армиядин генерал С.Штеменекин ва генерал М.Гарееван реъбервилек кваз телефон хъайбүрхун къадар чирдай комиссирин нетижайрикай менфят къачуна. Тарихийин коллективидиз лап сирлүп документар ахтармишдай мумкинвални гана. Вад йисуз къилье тухай ахтармишунрин нетижек ихтиндии хъана: дяведин йисара СССР-дин вири жуърейин армийрай 8668400 кас телефон хъана.

КПСС-дин ЦК-дин ташшургъадалди 1989-йисуз государственный маҳсус комиссия Ватандин Чехи дяведа телефон хъайи вири ағылайтран къадар чирнуни гатынна. Адак Госкомстатдин, Илимрин академиядин, оборонадин министрстводин, архивдин къилин управленидин, дяведин ветеранрин комитетдин, Красный Крестдин ва Красный Полумесецдин векилар квай. Дурумлар къвалихдин нетижеки да комиссияди советтин 26,6 миллион ағалы къирмиш хъайидакай малумарна. 2008-2009-йисарани ульквездис хъайи зиянан тайинарун патал маҳсус комиссийор къвалихна, абуруни винидикъ гъайи рекъемар тестикъар хъувуна. Абурукай 6,6 млн. дешегълияр тир. 1945-йисан эхирра Советтин Союз-

Чехи Гъаливили 73 йис

Сталинградин женгер

да 20-далай 29 йисалди авай дишегълийрин къадар итимрилай къве сеферда газф тир.

Къарсатмишдай делилар

Комиссийирин коллективи гы халъкдикай гъыкъван телефон хъанаты, ғамми тайнарна. Икі, Ватандин Чехи дяведин йисара 5,7 млн. кас урлас, 1,4 млн. украинияр, 253 ағызур белорусар 187,7 ағызур татарар, 142,5 ағызур чуудар, 117 ағызур узбекар... ва 11,1 ағызур дагъустанвир телефон хъана.

Дяведин къурбандикай ихтилатдайла, адетдин ва военнырихъ галас са алақын авачир ағылайрикайни лугъун лазим я. Г.Кривошеев къилье авай комиссияди тайнарайвал, Ватандин Чехи дяведин йисара 13,7 млн. ағызали къена. Немсери къунвай чиперал бомбаяр вельнициди, тупарин ятъунриди ирид миллиондилай виниз инсанар умъурдикай магърум хъана. Каш, садакай масадак ақатдай азарар себеб яз къуд миллиондив агақына аялар, жегъилар, дишегълияр, яшлубур телефон хъана. Германиядиз есирап яз тухвай ағылайрикайни къве миллиондилай виниз инсанар хкатна. Анжак душманди гъалъада тунвай са Ленинградда 1 млн. кас къена. Ихтил мусибатдин къурбандар са дявейрани хъанач на маса са ульквездизи акунач.

Дяведин йисара гел галачиз кважайбүрүн ва немсерин есирада гъатайбүрүн 4,6 млн. кас төшкілзаза. Есирада гъатайбүрүк 1783300 кас хтана.

Гитлерла илитеттей дяведи улькведин халъдин майшатдиз гай зияндарни екеубар я. Душманди 1710 шеъверни поселок, 70 ағызур хубар барбатына, чукъуна, кана. Промышленностдин 32 ағызур кархана, 98 ағызур колхоз, 1876 совхоз тарашина, барбатына. Санлай къащурла, душманди гай зиян 2 трлн. 600 млрд манатдиз барабар хъана. Им Советтин Союздин милли девлеттин 30 процент тир. Гъа са вахтунда алай макъамда Гитлерал гъаливал къазанмишайди чеб я лугъузай ССА-диз материалын са зиянни хъанаң. Англиядин девлетрикай 0,8 процента, Франциядин девлетрикай 1,5 процента хкатна.

Дүньядин къвед лагъай дяведин нетижайр чипиз кълан жуъреда къалуриз алахънавайбур майдандиз экъечайла, намуслу инсанар ажугъул жезва.

Жазадив агақына

Ахтин намуссузи Нюрнбергдин суддин къарапарни гысада къазвач. Амма абуру хъана ва тарихда гъатнава. Нюрнбергдин процесс - международный суд гъа и шеъвердин Юстициядин дворецда 1945-йисан 20-ноябрдилай 1946-йисан 1-октябрдальди къилье фена. Анал Гитлеран Германиядин виликан реъберринг инсафсуз, алчах, вири инсанитаз дин гайи крар дүздал ақыдна, абуру талукъ къимет гана ва тахシリ касриз жазанни тайнарна.

Советтин государстводин регъбер И.Сталина гъа югъ алуқудайди чизвай. Гъеле 1943-йисан 1-ноябрдиз Москвадин конференцияд СССР-дин, США-дин ва Великобританиядин къеңепатан кариин министри квабулагай чинебан (сирлүп) протоколдин 18-пунктуна къиенвай: "Дяведин йисара авур вагъшивилек гитлерчияр жавабдарвилез чугунин гъакындай декларация". 2-ноябрдиз и декларация Сталинан, Рузвелттан ва Черчиллан къулар алаң "Правда" газетдиз ақъатнай.

Дүньядин къвед лагъай дяведин цай кутур ксар жазадив агақыарнин гъакындай теклифар 1945-йисан февралдиз Крымдани, СССР-дин, США-дин ва Великобританиядин руководителар гурушуши хъайлани, ганай. Мисал яз, Черчилла лагъанай: "Дяведин къильин тахシリкарар, гъилье гъатнамазди, гульлеламишун, заз чиз, виридатайни хъсан кар я". Амма Сталина абуру "гуруллеламишданди сифте суддин вилик ақъазасарун вахжилу тирди" лагъана.

Гъа икі, 1945-йисан гатуз Лондондин конференцияд пуд улькведин иштираквал ава. Международный военный трибунал тешкилна ва адан устав

түкъурна. Адак дяведин иштиракчияр тир - ульквейри чипин лайни кутуна. Военный трибуналдин судьярвиле Чехи къуд улькведин (СССР-дин, США-дин, Великобританиядин ва Франциядин) векилар хъяна: талукъ тирвал, СССР-дин Верховный суддин председателдин заместитель, генерал-майор И.Никитченко, юстициядин полковник А.Волчков, виликан генеральный прокурор Ф.Бидл, 4-округдин аппеляционный судья Ж.Паркер, Англиядин аппеляционный суддин судья Ж.Лоуренс, Чехи суддин судья Н.Биркет, уголовный праводин профессор Ани де Ваэр, Париждин аппеляционный суддин виликан судья Р.Фалько.

Суддал гитлерчийи инсанитаздиз акси яз авур тахシリкарвилер тайнарна: нацистин гъукуматдиз акси инсанар къирмишун, абурун геле къеъүн, дустағыра тун. Суд-дуван авачиз, чипиз хуш тақурбұра дустағыра, лукъивиле тун, зулумар авун, умъурдикай магърумартар. Дүньядин къвед лагъай дяведин къиль, хейлин халъар күкъивилек кутун, концлагерра инсанарал медицинадин тәжрибай тухун, миллионралди инсанар къирмишун, шеъерар, хуърер барбатын ...

Военный трибуналди, тарагъаждиз ақъудуналди, къиникин жаза гана: Герман Герингаз, Мартин Борманаз, Эрнст Каптенбруннераз, Иоахим фон Риббентропаз, Вильгельм Кейтепаз, Альфред Розенбергас, Ганс Франказ, Вильгельм Фриказ, Юлиус Штрейхераз, Фриц Заукелаз, Артур Зейсс-Инквартаз, Альфред Йодлаз. Рудольф Гессаз, Вальтер Функаз, Эрих Редераз умъурлұх дустағы, газафбұруз 20 ва 15 йисан крар атана. Гъакыни трибуналди СС, СД, гестапо ва нацистин партиядин къурулуш тахシリкарвилерин организацияяр яз тестикъарнай.

Зиянрай эvez вахчудай

ВАХТ

1946-йисан 15-августдиз Америкадин информациинди управлениди немсерин арада тухай хабар къунрин нетижайра газетра чапнай. Абуру бинедаллаз, немсерин 80 процентди Нюрнбергдин процесс гъахъуди яз ва суддин вилик ақъазарнавайбүрүн тахシリкарвилни гъуьжет алачирди яз гысабнай. Хабар къурбүрүн са паюни тахシリкаррзис къиникин жаза гана къазанвайдакай малумарнай.

Амма тамаш къе вуч жезватай? Гъа Германияда, Прибалтикан ульквейра, Украина да маңсанрана нацистин, фашистин лозунгар, пайдахар хажзана, маса миллетар тақланарунин, къирмишунин таблигъат газа майданрал, күчейриз экъечизава. Дүньядин къвед лагъай дяведи ағызурралди инсанар, са суд-дуванни авачиз терг авурбүр ититрин дережадиз ақъудазва.

Россиядин къилиз атай Горбачева ва Ельцина неинкъ улькве ССА-диз, Великобританиядин Германиядиз маса гана, гъакл маса ульквейрив СССР-дал (15 республикадан) алай буржар Россииядин ва адан халъдин гысадай ваххана. Гъа са вахтунда Россиядиз дяведин вахтунда хъайи зиянрай эvez ва буржар ваххудайбүр авач. Анжак гила и месола къарагъарнава. РФ-дин Госдумадин депутат Михаил Дегтярева "Известия" газетда чапнавай макъалада къейдазва: "Гъакынъатда, Германияди Ватандин Чехи дяведи хараплайриз элкъуырай шеъеррингин ва хуърерин инсанриз авур зулумрин, санлай экономикадиз гайи зиянрай эvez ваххайди туш. Цийиз арадал атай ГДР-дикъ галаз буржар ваххун тавунын гъакындай икбәр авайтәни, ФРГ-дикъ ва ахпа сад хъайи Германиядикъ галаз ихтиин икъар күттүннавайди тушир. Гъавиляй, къенин никъан гъакынъат бинедиз къачуна, Германиядивай вири зиянрай (3-4 трлн. евро) эvez вахчун герең я". Лап дүз лугъузава. Израилді холокостда чуудар къинай эvezин пулар истемишина ва вахчунан, бес чи улькведин 27 миллион къурбандин эvez вахчун тавун дүз жедан? И месәла Госдумадан гъялдайвал я. Фадлай авуна къазанвай кар тир.

Гъахъувилин рекье

Ишреф ЖАВАТОВ, Къалажух

1941-йисан 22 июнь Къалажух хуърун жемятдин рикеңи чулав югъ язы амукъда. Дяве башламиш хъайи сифте йикъарил шеъерринг, хуърерин чайра жемятри митингар тухунки къил кутуна, чеб Ватан душмандикай хуъз гъазур тирдакай ма-лумариз хъана. Къалажухдални ВЛКСМ-дин Докъузпара райкомдин секретарь, гъа и хуърунни Мамедкеримов Пирали хтана, ада фронтда авай гъаларикай гегенш ихтилат авуна. Собранидал сад-сдан гуъгуъналлаз комсомолдин активистри чеб гуъгуъуллувиленди фронтдин фидайди лагъана. Абурукай сад ДПРИМОВ Жанлат тир.

Ам 1921-йисан 1-январдиз Къалажух хуъре лежбердин хизанды дидедиз хъана. Ина ирид йисан мектеб, гуъгуънлай Буйнакш шеъердин педучилище кутягъай ада са йисуз хуърун мектебда аялриз урус чалан тарсар гана. Фронтдин фейлила, ада Дондин казакрин кавалериядин 11-дивизиядин 39-полкуна къуллугъына, Кавказ, Донбасс азаддай, Днестр ваңалай элчайдай женгера иштиракна. Днестр ваңалын къеъүн къеъүн мектебда аялриз урус чалан тарсар гана. Фронтдин фейлила, ада Дондин казакрин кавалериядин 11-дивизиядин 39-полкуна къуллугъына, Кавказ, Донбасс азаддай, Днестр ваңалай элчайдай женгера иштиракна. Ярғылди гуълемиши гъалибишлини югъ Венгриядин меркез Будапешт шеъерда къаршиламишина. Дяведа къалурай викълервилерай Примов Жанлатас Ватандин дяведин I лагъайдережадин, гъакыни Яру Гъетрен къве орден, 8 медаль гана. Воздвиждин командир лейтенант Примов Жанлат 1946-йисан иондиз армиядай хтана. Азербайж

Лезги эдебиятда Эминан къамат Мецелай рагъ чклиз...

Шихмурад ШИХМУРАДОВ

ЕТИМ ЭМИН. Гүзел жавагъиррин устад, чи руьгъдин жанлу дестек. Да-Гъустандин литературадин классик. Адакай Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гъамзатова икъл лагъанай: “Етим Эмин чи вири Дагъустандин шириратда къакъан Эльбрус я. Чун Эминан зебди буржул яз амукъда, вучиз лагъайта, ада чи твэр гъякъван гъульдуру дережадиз хажна... Дагъустандин вири ширирин арада Эмин къетен дагъ яз акъвазнава. А кукушрив агақъай альпинист гъелелиг малум туш. Идан сирни адан халисан халкъ-лувилиг ибарат я... Варлуйринни, зурлуйринни, ампайринни, фашалринни, дасмалчиринни фитнечийрин юкъва хайи тек са кас-камалэгъли, руьгъдин зурба дестек!..”

Зурба къимет ганва чехи шаирдиз. Амма чи халкъдин виридалайни рикъл алай шаир мадни ва мадни чими келимайриз лайхуя я.

Виридалайни рикъл алай шаир лагъайла, ибур гъакъан гафар туш. Эминан ширират къелдайла, аkl жеzва хъи, гуя ада чи рикълерин деринра авай гъиссериз майдан ачуҳазва. А жавагъирар регъядиз чи бейнида, зигъинда гъатзава, рикъел аламукъазава. Эхъ, гаф камаллу, бажарагълу инсандин гъиле зурба алат, таънат я. Кар чиз, устадвиледи, рикълин сидкъидай лагъанвай гафуни инсан гъевеслу, ашкъилу ийида. Зи рикъел хъсандиз ала-ма, алатай асиредин 50-60-йисара чна, же-гъил-жаванри, чун ашукъ хъанвай гүзел рушариз къидай чарарап Етим Эминан шири-рин бердер ва я абурай къилди-къилдин ца-рар ишлемишад. Месела: “Гүзел яр, зун гъатзава ви дердина, Йикъалай-къуз из гъам артух жезава”; “Заз гуз тавар, я бахтавар”; “На зи чанда туна дердер”; “Уркутумиш жез фимир вун”; “Ширин мецел вавди рахаз заз къанда”; “Тавар суна жуваз къан я”; “Ухшар я ваз якъут, мержан”; “Битмиш хайи нуьгве-дин ич”; “Зун икъл сефил тамир вуна”; “Валай гъеири авач заз яр, Мийир, чан яр, на зи рикъдар” ва икъл мад.

Идалайни гъеири, хеб-мал, къел-баци хуъз, чуруз фидайла, чантада фахъ галаз санал Етим Эминан ширирин гъвчичи хътиң ктабарни твадай. Армиядин жергейра къул-лугъзавай жегъилри хуъруз рахкурзавай чарарап чипз Эминан ширират авай ктабар ракъурин тъллабдай. Им, гъелбетда, душуьшдин кар туш - Эминахъ рикълин деринрай къвездай фикирзиз, гафариз, гъиссериз, ракъини хъиз, нур, ишигъ ядай къуват-къудрат, устадвал авай.

Етим Эминан гъакъикуи субрет - къамат, умъурдин, яратмишунрин рехъ, къисмет, де-вир, а чаван вакъиаяр, крар, татугайвилер, инсанар - вири адан ширират ачуҳдаказ ак-вазва. Эминан яратмишунар, ирс чиранал, ахтармишунал гаф алимар машъул хъана. Месела, - Г.Гъажибов, М.Гъажиев, С.Гъажиев, Н.Агъмедов, А.Агъаев, Ф.Вагъабова, Г.Садыкъи, Р.Гъайдаров, Г.Гашаров, К.Акимов, М.Ярагъимедов, А.Гульмегъамедов, Ф.Нагъиев, А.Мирзебегов, Р.Кельбеханов, С.Хайбулаев, Р.Къадимов ва масабур. Нетижада илимдин хейлин макъалаяр, ктабар чапдай акъатна. Илимдин макъалаяр къиенва: А.Г.Агъаева, Ш.А.Агъаевади, А.Мирзебегова, Р.Къадимова, Ф.Нагъиева ва масабуруни.

Эминакай чин кесерлу гаф са жерге макъалайра Гъажиурад Эффенди, Вини Хъартас Эрзихана, Къазанфар Зульфукъарова, Гъажибог Гъажибогова, Николай Тихонова, Расул Гъамзатова, Эффенди Капиева, Наталья Капиевади, Владимир Огнева, Николай Ушакова, Назир Агъмедова, Сирах-дин Хайбулаева, Арбен Къардаша, Абду-сепим Исмаилова, Ж.Жамалова, Казим Казимова, Гъажи Ильясова ва гаф масабуруни лагъанва.

Чин яратмишунралди (сонетрин таж, по-эмаяр, ширират, трагедия, бахшбендер) гаф шаирри Эминаз таж тълкъурнава: Ханбиче

Хаметовади, Абдуслепим Исмаилова, Ибра-гъым Гъульсейнова, Шагъ-Эмир Мурадова, Шихнесир Къафланова, Алирза Сайдова, Арбен Къардаша, Азиз Мирзебегова, Байрам Салимова, Пакизат Фатулаевади, Абдулрашид Раширова, Мурсал Алпана, Сажидина, Мердали Жалилова, Стап Мислимата, Аль-лар Исмаилова, Абдул Фетягъя, Зульфикъар Къафланова, Шагъбала Шагъбалаева, Эйзудин Сайдумова, Хазран Къасумова ва масабуру.

Цинин иис Етим Эминан 180 иисан юбилейдинди тирвиял зун адакай “Дили дуьньядин чирагъ” роман къиенвай, Чехи шаирдин къамат вири патарихъай ачуҳарнавай писатель, алим Къурбан Халикович Акимовхъ галаз гурушиши хъана ва леэги эдебиятда Эминан къамат ачуҳунай съубъет авун тълаба.

- Етим Эмин чи халкъдин милли, виридалайни рикъл алай шаир я, - башламишна вичин съубъет писателди. - Чи хуърера гаф агъска-къалри “жи Эмин” лугъун, адан ширират, иллагъиярни хуралий къелун душуьшдин кар туш. Эхъ, адакай вирина хабар авай, чидай. Хуърера, дерейра халкъдин сивин яратмишнрани Эминакай гаф къисаяр, риваятар ама. Гъелбетда, гъар са ширидихъ вичин къамат, аламатар, алакъунар, бажарагъ, устадвал ава. Эхъ, Эминан къамат ширират, риваятра, къисайра, чаара... гъатнава. Лезгийрин са шумуд неслидин векилри, Чалан устадри Эминаз ширират, муаллимри, журналисти метлеблу макъалаяр бахшнава. Къурелди, лугъуз жеда хъи, Эминакай ширир къын та-вунай шаир бажаът ама.

Еке къимет ганва Етим Эминаз Къазан-фар Зульфукъарова:

“На къукъуна, стха, - вун Аллагъди хуй! - Дили диванадиз чирагъ, эй азиз!” Эминан къамат ачуҳнава Ибраильм Гъульсейнован “Эмин” поэмада. Ханбиче Хаметовадин “Руьгъдин къеле” лугъудай сонетрин та-жунна ихътина царап ава:

“Чал Эминан халкъ лугъудай твэр ала”. “Етим Эмин - марифатдин пайда чи...” “Руьгъдин къакъан Шалбуз дагъ чи, Шагъдагъ чи...” “Чи къелемдин бинеяр я мягъкембүр...” “Царап туна, ухшар авай дуьсадиз...”

Абдуслепим ИСМАИЛОВА къизиза:

“Ви эвердин ван галукуна, чилер-цавар
рахазва,
Регъимлу гъар сада дамах ийизва
ви тъварцел, дуст.
Ви эверди кутур зурзун лезги халкъдик
кумазма,
Гъар юкъуз ви жавагъирар рахазва
чи мецел, дуст”.
“Эверзава Эмина заз”

■ Къурбан стха, Етим Эминакай роман теснифунин фикирдал Күн гъикъ хъана атай-дия?

- Зун са къадар йисара гаф чайра къекъи-вена, са жерге инсанрихъ галаз гурушиши хъана, абурувай хабарар къуна. Къилди къачуртла, - Эминан руш Мислимата гада, муаллим Ярагъимедов Ярагъимедахъ, Эминан хтул Эминахъ ва масабурухъ галаз. 1967-йисуз зунни Назаралиев Къагъид Ялцугърал (са пай куын хъанвай) къабулайди Межидов Талиб, адан гада Мирим агъя хуъре муаллим тир. Талиба заз хуър, Етим Эминан къвалерин къа-лубар, сур алай чка къалурнай. Анал са гъвчичи къван аламай. Журналриз, газетриз хейлин макъалаяр хъуна за шаирдиз, адан юбилейриз талукъарнавай. 1988-йисуз аялар патал Етим Эминан ширирин “Эй дуьнъя!” къватла акудудна. Ана 128 чин ава, сифте гафни - “Лезги шириратдин нурлу гъед” - за къеъдий я. Нетижада зи гъиле шаирдикай хейлин материял къватла хъана. Гъавилиягъ табии (роман) арадал атана - “Дили дуьнъядин чирагъ”. Адан са чук 2005-йисан 28-майдиз “Лезги газетдин” чинра чапна. Чухсагъул чи газетдин редакциядиз! Романди 2006-2007-йисара “Самур” журналдиз еке чукар акъатна. Къилдин ктаб я, романдиз экъу дуьнъя 2013-йисан гатфарихъ акуна.

■ Роман тибиатдин ширил прилай - ран-гирлий, Эмин эфенди, айвандик экъечина, жемятдин вилик раҳунилай башламиш жезва. “Ви гъар са пакама ихътина рагъ алайди хурай, чан къази!” - алхишава, ам акурла, ялцуғъийри. Абуру Эминаз къанивиледи мазан, зари, къази, шаир... лугъузва. Эмин эфендиндин къилел къукъ шиши къармукъ бармак ала, къунерихъ чулав магъутдин чухва гала. Ам къакъан буйдин, яхун, лацу чиник чулав чуру квай итим я. Адан ви-лерики вич фейи хуърер, шеъърар, вилятар карагзава, хиялрай ада дуьнъядал цар иллізиза. Шаир вири дуьнъядихъ галаз рахаз эгъчина. Авторди и раҳунар къатизава, абурун мутьку пай романдин эхирдиз хканва. И кардин сир, метлеб вуч я?

- Эхъ, айвандикай раҳунар къве патал пайна, шаир сифтедайни, эхирдайни халкъдихъ элкъвена раҳазва. Зун икълэгъчина, сад ла-гъайди, - къелзавай касдин фикир жеб авун патал, яраб ана ахпа вуч хъанатла лугъуз, итих ийидавал. Зи романдыа прологни эпилог сад хъанва. Ам къве чкадал пайна, арада Эминан, халкъдин умъур, яшайиш, жезвай агъвалатар, вакъиаяр къалурнава. Тарихдин, девиррин, асиррин яргынилил гекъигайла, инсандин умъур са легъзэ хъиз я. Амма и легъзеда Эминадай гыкъван крар алакънаватла, килиг! А “легъзэ” гыкъван вакъиайриз ацланва! Къвед лагъайди, гъа крар къалурнин, абуради Эминан къамат ачуҳарунин везифа эцигна за жуван вилик. Эхъ, къелзавайдав, халкъдив агақъун патал художественный гафуниз генгваль, геъенш мензен-ряр герек я.

■ Эмин романда зегъметдал, къепунрал рикъл алай, азадвал, гъахъульвал, дуьзвал къандай жаван яз къалурнава. Ихътин ерияр акатуниз къу таъсирина?

- Эминан умъур инсанрин арада, жемятдин юкъва, халкъдин къайгъуирин яца аваз къилем физва. Адан патарив Мелик, Тагъир ва маса ярап-дустар, Хважа эфенди, Туъзебан, Лейли, Исмаил эфенди, Гъасан, Къазанфар ва масабур гва. Абуру, жезвай крари, гъерекатри къилин игитдин къамат ачуҳаруниз къумекъзава. Вуна лугъузвай хътин ерияр Эминакай сифтени-сифте хизанда акатна, дидебуди, шартлары таъсирина. Лугъун хъи, Эминакай вичини бинедилай гъахътин иви квай.

Эмин зигъинлу, къепунрал рикъл алай гада тир. Ирид хуър квай гъа мягъемадик - гъвчичи хуър, абуру санал хъана къланзайвай. Зегъмет чуугун лазим тир. Гүзел гатфарин бере. Эминан вичин буба Севзиханахъ галаз санал цан цазва. “Гъарда жуван кар жува авуна къанда, икъл хъайила, незвай ризкъи гъалалди жеда, хва!” - гъавурда твазва, насиғъатар гузва будади. Эмина вири рикъел хуъдай, адалай кра-риз, вакъиайриз дуьз къимет гуз алакъдай. Ам гаф месэлайри секиндиз тазвачир. Ада-вай гъахъсувилир, адалатсувилир эхиз же-дацир. И кар шаирдин гаф шириррин цара-райни ачуҳдиз ақвазва. Итим къейила, адан девлетлу стхади, кални дана вичин цуриз хъяния, вич къвалерайнин акудудазава, са къумекъе лугъуз, минетиз, шехъиз-шехъиз къунши хуърьи бубадин патав атай дишегъли акула, Эминай гъардай акутазава.

- Я буба! - лагъана ада. - Чун лезгияр я. Чи халкъдин адертади и хала вичин къвалий акъудудун дуьз яни? - Вуна и халадин месэла халкъдин адёт тирвал гъяла ман.

Эмин вични бубадихъ галаз чкадал фена ва гъахълу къарап къабулиз тунан: къвалерин ва мал-девлетдин са пай гъа хендедадин патаз акъуддайдав авуна.

- Шейтаникай ва иблисрикай, пачагъдин зулумдикай ва ханарин азгъунвиликай, гъахъсувиликай ва лукъвиликай, марифат-сувиликай ва эдебсувиликай чун Вуна хъуй, я чан Аллагъ - ихътин камаллу гафаралди къутягъзава жаван Эмина вичин кап!. Буба тажуб жезва ва вичи-вичиз лугъузва: “И за гъеле аял яз гъисбазавайди яшайишдин, дуьнъядин гъавурда залайни хъсандин ава”.

(КъатI ама)

Шаирдин рикI

Ибрагъим ГЪУСЕЙНОВ

Малла, терез тунан мишин чантада, Жегыл гада фена къвалер эцигиз; ХандакI atlyz кацадал, Рагар падиз къутадал, - Къав акъуриз гъавада, Къванер къванцихъ, цални цлахъ гилигиз.

Виридалай четин кеспи хиве къун А гададиз - Эминаз лап ширин я. Цал хажакун четин я, Чил акъашун четин я, - Четин я икъл еке хъун, - Устарвилел рикъл ацукун якъин я.

Къе са касдиз, пака юкъуз масадаз Къвал эцигиз, къульпер ийиз мелерик,

Къвалай-къвализ фена ам, Хуъръя-хуъруз фена ам. Адаз халкъар аквада Дердери як куттурнавай вилерик.

Виридалай четин кардал алахъун А итимдиз - Эминаз - хупл масан тир: Саклан тафзиз ахварал, Машгъул хъана чаларал. Ийфди-югъди къалахун Адаз къандай - Эмин гъахътин инсан тир.

Къутади къван дуьздай саягъ вилерив, Дуьзна гафар, рикъни адан, тerez хъиз, Къаткиз хъана чаларал

Къхъей халкъдин накъварал, Къван, хкажай гъилери, Уртах хъана яшайишдин гъевесдиз.

Ада къилдин инсанриз въя, - виридава Ширирикай са уртах къвал тукъурна.

Вахтар, нек хъиз, алахъа - Амай къвалер ацахъна, А къвал ама цийи яз, Къене, рагъ хъиз, шаирдин рикъл къукъурна.

Ваъ, фидач!..

Мерд

Чан зи верцли чал!

Мерд АЛИ

Чалан месэлайрикай чун түмил рахазвач. Гэр жуурдин меслятар къалурзавайбурни гзаф ава. За фикирздавайвал, чалан хүн, вилиди тухун, девлетлу авун патал анжак меслятар къалурнуун түмил я. Газет ерли кел тийз, гъатта шумудчиникай ибарат ятланы течиз, ам “хъсанардай” меслятар къалурдайбур зал түмил гъалтзувач. Шеgeррин идараирани “савадлу” лезгири гзаф хъанва. Бязибурууз гъатта лезгидалди рахазни “рөгъуль” я. Ихътибурууз бес хайи чалан гүзэлвилкай, девлетпувиликай, аламатрикай, рульдикай хабар жедани?

А аламатар ачух хүн паталди, гъич тахъйтла, чи чалалди адад теснифнавай эсерар келун, веревирд авун чарасуз я. Эгер гафуни, мильтисди хъиз, вун чугзвзвачта, ви вилек гъелегиг ам ачух хъанвач лагъай чал я. Мад ва мад сеферра кел хъувурла, аквада хъи, чала садрана такур жуурдин нев, чимивал, ранглувал, сеслувал ава! Ам са гүзел къаш хъиз жеда ваз.

Къванцикайни скульпторди (устадди) къаш ийда. Ракьни чатуханди (устадди) гүзел нехишидээл къуэрда. Шуышедикай, къизил-гимишдикай, клаасдикай, парчадикай зун рахазвач. Чалан гъял я. Адан къумекдадли къашар-къаматар арадал гъизва. Гъелбетда, - устад шаирдин ва я гыккайтидии къелемдик (илгъамдик). Чи классикрин чалан хазинадай бязи мисалрал акъвазин.

Етим ЭМИНА балкандин тариф зава:

Ихътин шив жеч Дагъустанда,
Фарси, Ямен, Түркестанда,
Араб, Ажем, Гындистанда,
Кияр шив ваз мубарак хъуй.
Алукъинава къизил езъер,
Жённет багъдин баҳчад бегъер,
Акъахайла - гарун тегъер,
Кияр шив ваз мубарак хъуй...

Шаирди дүньядал жедай балкандин саки вири машгүр жинсерин тъварар къунва, и балканд (шив) абуруз садазни ухшар туширди къейднава. Адал вегъентай егъер (гъаларикай хразвай шей) къизилдив, женнет багъдин баҳчадин бегъердив гекъигуни ам храй касдин устадвилин тариф авунихъ галаз сад хъиз, балканд гъахтин либасдиз лайхилу тирдини успатзава - адан ийгинвал гарундя я! (“Балкандин тариф” шидай).

Хурург ТАГЬИРА балкандин тариф вичин тегъерда авунва:

Лугъудай, им балканд туш,
Зи чандин са пай ам.
Юргъа жеда, килиг күн,
Ципуд яшар тай я ам.
Чукурдайлар, руфунай
Адан гевгъерь разахза,
Жейранди хъиз, гъайванди
Гардандик чам кутазва.
(“Сунани Къурбан” поэмадай).

Адеддин дишегълидин, квалин кайванидин тарифдайла, Етим Эминиз жагъизвай келимайриз килиг:

Вун Алгъайди авурай шад,
Кеесерахъ гаф амана мад,
Рахазвай келима гъар сад
Къенди - набатдин шекер я.
Эгъли аялдин амалдин,
Къайгъу ийиз мал-жамалдин,
Тъвар квадар тавур камалдин,
Ам дишегълийрин сердер я...

(“Эй, рикъин дуст Абумуслим”
шиирдай)

Гафунин гъайбат адад эгчизавай тегъердилай аслу я. Гъавилия лугъузвойди я: “Гаф чрана мецый акууд”. Гафунин хер гапурдиндалай залан же-да”. Икар гзаф шартларилай аслу я. Хайи чалан тъямрикай хабарни ава-чирид ам “чурур” гъик ийид.

Чи чалан гүзельвал, нехишлувал, сеслувал, ранглувал, заланвални зерифвал мульгузбатдин лирикай иллаки къетлендиз гъисс ийиз жеда.

Гъайиф тушни вун эцигиз чилерал,
Ширин вирт я, хуш нямет я,

Түкезбан...

Хаму кард хъиз, хвена кландай

гъилерал,

Вун жагъайдаз хуп! девлет я,

Түкезбан...

(Етим ЭМИН)

Чан хва, гүзэлдин лишанар я ибур:
Вичин намус хувь хъайитла,

хъсан я.

Виридалай артух вичел жен абур,
Шартларивди дүрз хъайитла,

хъсан я...

Нер жен фундух, плузар - шекер,
сив - некъи,

Вилер - мержан, сарар - седеф хъиз
михъи,

Гафар - гуричег, беден - сагълам,
юкъ - шүкъуль,

Къаскъанар гъяркъууз хъайитла,

хъсан я...

(Хурург ТАГЬИР)

Са сеферда килигна ви вилер заз,
Ламу чилиз килигдайвал

гатун рагъ,

Къванцел битмиш жез акунай
цуъквер заз,

Зи гатфар гъик! гъахнайтла ви

акунра...

(Шихнесир Къафланов)

За царапиз баянр гузвач, абур гъаца царапара чле ава. Клани ярдин вилерай пияла хъваз тахъайдакай чалан сарраф устад бажагъат жеда. Ихътин чаларал гъейранвал тийирдазни гафунин сандухар гъамиша агалнаваз амукъда.

Чи чурапар, дагълар, вацларни ви-рер, тамар акурла, гъейранвал тийидай кас, белки, амукъдач. Чалан гев-гъеррал ашуку касди чилин вири нехишар ширирн царапара ва я гыккайтидин парчада храда. Ватандал ашукувал заз вун кланда, вун галачиз жедац лугъунади ва я лекъери дагъларихъ ялда, вацлар-гъульперихъ лугъунадини къалуриз жезвайди туш. Ватандин гъар са нехиш нехишлу царапара тун герек я. Гъа чавуз рульдээ пак гыссерални чан къведа. Устадриз ябун.

Ви гуричегэвэл садахьни жеч,
Чан зи хайи диде-Ватан.

Еке чульлер галаз гэгъенши
Мадни хурайр вун авадан.

Накъвар - къизил, къванер - мермер,
Авач валай хъсан улькве,

Дагълар - якъут, тамар - гевгъер,
Азад я ви хизан, улькве...

(Хурург ТАГЬИР)

Зун дагълариз хъана мульман,
Булхари заз гана дарман.

Аватла захъ эгер иман,
Зи дин-иман күн я, дагълар.

Экун ярар майданравай,
Хважамкамар гарданравай,

Затлини жеч көз түрфарнайвай,
Циферин чан күн я, дагълар...

(Шагъ-Эмир МУРАДОВ)

Инсан я зун, захъ ава зи куучени,
Ам зи чилни, ам зи цавни - вири я.

Зи чуңгуърдин күд симинин
мижени

Зи куучедкай за лугъузвой мани я...

(Алирза САИДОВ)

Гъанвай түмил мисалрайни а-
вазтайвал, инсан патал Ватан - адан
накъв, яд, гъава, набататар, куудни,
гадни - вуч къачуртани, динни, иман-
ни, дарманни, манини, къисметни, -
курелди, эвлени я, эхирни. Ватан
къанидаз адад алай къланни, багъа
къаш хъиз, масан жеда. Вири манияр
лугъунади галатда, лугъузва ариф-
дар шаирди, амма Ватандикай мани
лугъуз - садрани!..

Устадрин чалан гъайбат, вилиз
таквадай гъиссеркай рахадайла,
мадни артухдиз риклив агакъда.

Дилийрин дөвран я, дүнья

гүргъагур.

Гъар са буба гачал хан я дүньяда.
Инсанар хъайила хебни жанавур,
Дугъриди изриз кван я дүньяда...

(Етим ЭМИН)

Иеси къин тавур дүнья,
Вун алаш-булаш хъана хъи.

Зерре къванин чина гъая
Амачиз, угъраш хъана хъи...

(Стал СУЛЕЙМАН)

Зулум яргъал фидай зат! туш,
Са къуз эхир-пехир жеда.

Вағши пехъи кицхъ анжак

Яхцур йикъян умумър жеда.

(Хурург ТАГЬИР)

Гъахъсувилер, тъарвилер, магъ-
рүмвилер русваьзун патал устад ша-
ирри чалан тъайбатдикай менфят къа-
чунва, риклив, рульда дериндай чка
къадай ибараир, гекъигунар - образар
жагъурнава. Хебни жанавур тир дүньяда
дугъридаз гъахъ жагъинин ме-
гер? Алаш-булаш дүнья угъраши
я, амма зулум яргъалд фидай зат!
туш, инанишарзва шаирди.

Эй, залум нефс, ви гъиляй зун
ажуз я,

Вун ваз гайи тербияни хуьдай
туш.

Хийир кардал вун мидаим мөрэз я.

Я вун хийир-шиир, ильсан
чидайд туш...

(Етим ЭМИН)

Эй факъир ахмакъирин кавха,
Я ерии течир, я юрзъя,

Ламертидикай я ваз арха,

Күмек яз далу жедайд туш...

(Стал СУЛЕЙМАН)

Гъар са юкъуз, гъар са чавуз
Дегиши я ви гъаева, гүльгуль.

Къекъеана зун, жагъанач заз,

Вуч ямла ви дава, гүльгуль...

(Хурург ТАГЬИР)

Мад мисалар гъизвач. Инал тъ-
милбүрүни чи чалан девлет-
лувилин, саррафвилин, сеслувилин,
мадни деринвилин шагъивалз-
вачни! Сатирдинни юмордин шири-
ра гъар са царапа жанлу ибараидз,
насигъатдин мисалдиз элкъевзва!
Кланзайвай абур келун, веревирд
авун, аквазай къаллагъирин кланик вуч
квата ахтармишиз алакъун я.

За верцли чал лугъунихъни и се-
беб ава. Ам гъакъир ширин ва я куульбъ
түш. Цурухъузы, цуруни түш. Чи
чала аламатдин жуъреда а вири та-
вар, рангар, тъямар санал ала, ам
верцли я! Дадлу я!..

Етим Эминини Стал Сулейма-
нан, Хурург Тагъиринни Шагъ-Эмир
Муродован, Шихнесир Къафланован-
ни Алирза Саидован (за вири устад-
рин тъварар къазвач) чал я ам!

Ам зайдиф ви зайд жери девлет
түш! Къадир жен адан!..

Муаллимиз къумек яз

Мягъкем ибарайр (фразеологизмая), къилдин гафа-
рилай тафаватлу я, рахазвайди санлай фикирдиз гъа-
на, чеб сиъ алакъада аваз, са шумуд гафунай ибарат
хъанвай битав келимаяр я. Месела: авара хъун - праздно
шататься; баят рикл - чертовое сердце; гардан къи-
рун - ломать шапку; гъич авун - сводить на нет ва мсб.

Лезги чала “гъил”, “сив” ви маса хейлин гафарин
кумекдадли гзаф ибарайр арадал атанва: гъил агакъаза-
ва - руке доступно; ахъа гъил - щедрая рука, гъил
квайди - нечистый на руку; гъил къачун - прощать;
гъилляй къевезач - не сходит с руки; гъил къазва -
оказывает помощь; гъиле къазва - прибирают к руке.
Са сивий - в один голос; сив квайди - острый на язык;
сив хъун - держать язык за зубами; сив къун - соблю-
дать пост; сивиз къай гун - болтать что попало;
сивин мувъзъунын ханвач - в рот ничего не брал; сивиз
къейий - голубчик; сивин эсерар - устные творения.

Адепт хъанвайвал, мягъкем ибарайр са чалай маса
чалаз, са къадар дуьшушар квачиз, дуьм-дуьздаказ
ва я гафба-гаф таржума ийиз хъун мумкин туш. Гъакъи-
къят ик

Коррупция негъ ийин Мектебда амаз...

Абдул АШУРАГЬАЕВ,
Дагъустандин лайхху муаллим

И мукъвара "Лезги газетдай" чавшаир ва публицист М.Жалилован цийи эсер - "Хва я зун" памфлет агакъна.

Зи рикел илимир доктор Гъаким Къурбанан "Мерд Алидин мани" ктабдай ("Мавел", 2004-й) келлай са вакъниа хквевза: гъеле мектебда амаз, Мердалиди хурун гадарнавай булахдин гъалдика, яргъал рехъ атана, квараваазяд дашишишавай дишегълийрин зегъметдикай "Коммунист" газетдиз шиир къвенай. Критика авунвайди хурун Советдин председатель тириди автордиз чизвачир. Бубади гададиз мад ахътин чалар къын хъийимир лагъанай. Амма бубадин тълабун хци тамамарначир, сатирадин эсерар къын давамарнай, вичелни "Тумпуз гвай Муртуз" лаклаб акъалтнай. Анлай инихъ гзаф йисар алатнава, гзаф ятар аваҳнава. Уьмуырдин тежрибади, дадмишай къван уькъу-цуруда Мерд Алидин къелемдиз хивал гана. Критикадин къелемдал хци мурз акъалтна, гъиссер адаа чарх гузва... Цийи эсер гъя кардин шағындаля.

"Хва я зун!" памфлетдалди шириди коррупциядин чуру рееке гъятнавай чи дэвирдин юкъ тупунив янава! Эсердин игитди вич майвада гъятнавай кука хъиз гъиссава. Ам гзаф архайн я, вучиз лагъайта адаа чизва: незвай емиш күтъягъ хъайила, патав мад сагъди гва. Гъя ик! - сад амай къван. Нефсиниз килигайтла - гъамишлугъ. Лап герек вахтунда герек чкадал гъилиз атанвай эсер хунизи килигна, за ам чи мектебрин муаллимиз чехи классра къеце келун патал теклифзава. Адаа къенин йикъан чин ва руль ачухардай, "приватизация - прихватизация", "ришветизация" къеняй акъаддай къуват ава. Гъелбетда, и жигъетдай ам къенин неслирз, гъеле мектебда амаз, коррупциядиз, ришветбазилиз, марифатсузылиз акси тербия гүнин важибул ачаррикай сад хъизяя.

За а эсердай мектебда ачух тарс - тамаша тешкилна. Ингье адан куруу мана-метлеб.

МУАЛЛИМ. Къе чна Мерд Алидин "Хва я зун!" памфлетдикай хийир къачуна, (аялрин вилик "ЛГ"-дин нумраяр, виликамаз авунвай къейдер ква) чи фикирар ачухарда, писни хъсан тайнарда. Эсердин къилин игитдикай рахада ва адан къамат яратмишда, ачухарзай вахтуники, жандикай ва художественный маса къетленвилеркай суюбетарда.

1-АЯЛ. Мерд Алидин эсердин жанр позмадинди я, вучиз лагъайта ам шириди къенин дэвирдин нукъсанлиз - ришветбазилиз, нефсиниз азгъунвиллиз акси яз къенвай еке эсер я. Позмада вири 355 цлар ава. Вични са касдин мецелай монологдин къайдада тукълър хъанва.

2-АЯЛ. Эсерда авторди улькве русвагъзай чиновникрин ришветбазилиз хумадикай, ада обще-стводиз гузвой зарардикай ачухдиз къенва.

3-АЯЛ. Позма лиро-эпический эсер я. Ана литературадин игит вири, гуя адан руль, гъиссер рахазва. Игит чуру хесетрин, вич-вичел ашукъ,

ришветбазилиз къил янавай, амай бурун гъа рехъ къуниз эвер гузвой азгъун я. Амма авторди халъдин уьмуырдин ериш явшарзай, яшай ишдиин гъал усаларзай ришветбаз русвагъзва. Келзавайдаз а хума сағъар хъувун, сагълам уьмуырдин рекъел элячун меслти къалурзана.

4-АЯЛ. Заз поэмадин игит язухни къвезва, гъикл хъи, ам неинки обществодин, гъакл уьмуырдин къанис аватнавай усалприкай сад, нефсинин лукл я. Вичин далдамдин гъилий адаа маса ван къвезвач. Ада чарадан гъавизар, ламарин, данайрин, хварарин (ибур аллегориядин образар я) зангар чуъхвена. Михъиди къацурна, фитнечивална... Гила лагъайтла, адаа я Аллагъ, я диде-буба, я мирес-варис амач, адаа вири пулди эвзенава.

Зи шерди - магъшерди
Хуруна гъич тежерди
Рагъни тваз алакъна
Гагъ-гагъ чилина гъашердин...,
вичин "устадвал" раижава ада.

5-АЯЛ. Сатирадин Чалалди къеънвай и эсердин сюжетчи къенин уьмуырдих - сиясадих галаз ала-къада ава. Авторди уьмуырда къилиндии пул вири, гъахъувални инсанвал тириди ачухарзава. И кар патал шириди гъурчег элитетар, гафарин жүтер, магъкем ибараја азаддиз булвиледи ишлемишава. Абурув къилин фикирдиз ва мураддиз - сан-лай сюжетдиз къуллугъ ийиз тазва:

Бе-э-э! Бе-э-э! Бес!
Гъазур я зун нэз!..
Къанихди яз, заха хъана,
Аюхди яз, башкъа хъана, -
Машгуя яз, бакъа хъана!

6-АЯЛ. Поэмадихъ несилик зегъметдин, инсанпересвилин, ватан-пересвилин, ахлакъдин михъи гъиссер кутунин еке къуват ава, гъа идалди ам метлеблуни я. Къульне тъар са зати терг авунин ярж - Яран цай хъиз, гъиссер къатидаказ кузва. А цу къенин ялтахрин, вири тахъйтани, гзаф-бурун зегълеру фикирин, чуру кра-рин, азгъун нефсерин дувулар къурдайдахъ чун инанмиш жезва. Шириди инверсиядин журедалди игитдин вич-вичихъ агъун адан рульдин бүркъувал тириди субутзана:

Мус акурод я
Къун - депутат?!
Ришеет гана -
Зун депутат!
Ришеет гуда -
Вун депутат!..

7-АЯЛ. Ингье явакъандин руль, философия. Вични гъукумдин вини кълариз акъатнава, анын аватун риклени гъизвач. Эгер эсердин игитди буйрайз ийизвай эвер гунриз, теклифриз фикир гайтла, автор инални къулхуди элкъевзев. Тамамдиз пулуни чурнавай бейнидин чкайвал, бушвал, усалвал лишан-ламишава. Бубайрин хъсан адет-рилай элячун, тарих квадарун, абурун чкадал тапан девлетар вине тун ширидин къабулиз жезвач.

Бубайр!
Лакъанрай фад къарагъ!
Маканрал хъша къун уъязъ!
"Чун къунар я!" - гъарая!
Дэвирдиз килигайвал къвалаха!
Пара нэз, пара къаз алакъа!

Мегер им яни тариҳи чаз тун-вай хъсан тарс? Вуч тазва чна не-слирз? - сауди чун къарсурзана.

8-АЯЛ. Чавай лугъуз жеда хъи, эсердин къили мана-метлеб ачу-

харзава. "Хва я зун!" предложение инсанри айгъамдин мягъкем ибара хъиз къабулзава. Гъакъыкъи рухвай-рив гекъигзава. Вичи вичиз хва лу-гъузав явакъандал хъурrezva.

9-АЯЛ. Келзавайдаз аквазвай-вал, автордин сатирадин гуэрз ришветбазирин намусдин винел хажж хъанва. А яракъдин къилав гужлу рифмайр, тикрар хъунри, гекъигури, элитети, синоними, инверсияди, литературадин маса тақвати арадал гъанва, виливай къатлъз жедайвал ганва:

Кланзавани квез буз-булах?
Гъаш даш-баш!
Кланзавани крат юла?
Гъаш даш-баш!
Тлимили въз -
Къуна къула
Гъаш даш-баш!..

10-АЯЛ. Мерд Алиди, урус ва лезги эдебиятда В.Маяковскийди ва А.Фатахова къиль кутур шириратдин "турар" ишлемишна, сатирадин чехи эсер къын дуьшүшдин кар туш. За фикирзавайвал, ам а кардилай аслу я хъи, адаа вичин гъар са гаф гъам алемдиз, гъам келзавайдаз ван хъана кланзава. Ахътин гъар са гаф авторди къилди ганва ва адал логикадин ударение ала. И вахтунда гаф хъелинис элкъевзева. Абурув гъар са вахтунда поэмадин асул ма-на-метлебдин къадакъарни я.

11-АЯЛ. Шаирдин цийи эсер - поэма са нефесдадли келиз жезватлани, а нефесдин легъзеяр, гафуна слогар хъиз, чеб-чипави чарани я. II паюнкай - легъзедикай ибарат тир поэмада лугъузавай къилин фикир, сада-сад геъеншарзи, вилиди физватлани, легъзеяр сад хъиз къутягъ жезвач. Яни гъар са строфа вичин къильдин къадардин царап аваз акъалтлазава. Месела, 3-строфа 25 цар аватла, 4-строфа 14 Царцикай ибарат я. И кардини поэмадин туль-куль хъун жураба-жууре авунва келиз регъятарзава, уьмуырдин гъакъыкъи шикилар арадал гъизва.

12-АЯЛ. Бэзя вахтара шаирдин чалан гужлавал, эсердин таъシリ-вал ишлемишавай анафорайрлайни аслу жезва. И тегъерда шириди игитдин вич-вичихъ агъун адан рульдин бүркъувал тириди субутзана:

Бедел къуна за Аслан,
Ам далудихъ галаз
Закай
Тар хъана къулан,
Къудна за гъар жууре илан,
Гъар жууре къиртни къулан...

МУАЛЛИМ. Амма са кардихъай а вагъшидиз кичевза: вичи далау акалнавай архя яргъа жеда - къилел, шаксуз, къаргъа къведа... Им эсердикай хкатзавай аслу нетижани я:

Аслан анжах тахъуль яргъа -
Архадикай жеда юнгъа...
Зайиф жеда акл зи юргъа,
Ацукъда зи къилел къаргъа...

Ик! жедайди эхиримжи вахтунда санлай чи чехи улькведа, гъакл чи республикадани къиле фейи, ги-лани физватлани важиблу вакъиайри субутзана. Гзаф йисара гъукуматдин къуллугъяр, бубадин кавал хъиз, къур бязи рухвайри чи вичивни хъун тавур гъурз-гъахъульвилин истемишинар галукуна, абуру чин тахтаривай къакъатна. Яни "аслан" яргъа хъана... Им бес вири неслирз еке тарс, насильт тушни! Зи теклиф я: эсер къилди ктаб хъиз акъудин ва чи мектебрив, библиотекайри, клубрив агакъарин.

Дульз раҳунай - дустагъ

Рамазан ВЕЛИБЕГОВ,
муаллим-тариҳчи, зегъметдин ветеран

Алатай асиридин 30-йисар тир, Күре округдикай арадиз атанвай районин хуърера колхозар тешкилзавай. Закон-къанунрикай гъич хабарни авачир савадсуз касри-активистри, кесиб халъкъдиз румар гуз, центрайд - Москвадай ганвай колхозар тешкилүнин тапшургъар векъидаказ чуруздавай. Шаламра руг аваз, ий-физ-юкъуз къалахиз, чин аялриз са тике фу гузвой кесиб лежберар бегъем гъелекзавай. Кичлерар гуз, гужуналди мал-къара, мулкар, арабаяни туърезар, гъатта верчер - къекерни колхоздиз вахчузлавай.

Гъя ик!, 1936-йисуз Цналдал Сорокинан тъварунихъ галай колхозни тешкилнай. Хурун майдандал ачух собрание тухванай. Райондай атай гъакимни къвалал алаа, хурун, колхоздин къилери гъар са къвали, къилди хизанди гана кланзавай мажбури налогрикай, къъена кланзавай заемдикай, жуван къалах тунна, колхоздин къвалах авун лазим тирдакай, хусусият михиз тергункай раҳунар авуна. Гъар са къвали - хизанди гана кланзавай къадар як, нек, сар, хамар, техил, гъатта какаярни гъисабна...

Гзафурай гъарай акъатна, арада гъулгъула гъатна, парабур сад-садзас килигиз амуънина. Зи чехи буба Шағылазавай къарай къаз хъана: - Я стхяяр, им са кесиб жемят я. А къадар налогар гайила, заемни къхъейла, и лежберри чин аялар гъикл хуъда?

И кар акур инсафсуз хайнри, зи чехи буба гъукуматдиз, колхоздиз акси яз ракхана, собрание тухуз тунч лагъана, жемят чукурнай.

Пакад юкъуз райондай векилар атана, чехи буба Шағылаз - жемят ва гъукумат патал гъаҳъ ракай кас - къуна, райондиз тухвана, айанин - Махачкъаладиз... 67 йисан яшда авай кесиб цүд үйсуз дустагъда гъелекнай...

1965-йисуз, за ДГУ-дин тариҳдин факультетда келдайла, Күре округдин хуърерин тариҳдикай делилар чирун патал Дағъустандин госархивдиз килигун къисмет хъана. За зи чехи бубадиз талукъ папкани (дело) жагъурнай. Ана Велибеков Шағылаз кесибар истиスマрзавай девлетту кулак тирдакай, гъукуматдиз акси экъечина, лежберар рекъелай алудзавайдакай, 1930-йисуз Къасумхуърел хъайи бунтунин иштиракини тирдакай, вад касдин-хамирин къуларни алаа, къъенай арза авай. Ик! чи хуъяя чавазу 14 кас кесибар, чипкай са низ ятла хъел авайбур, дустагъриз ракъурнай...

Ичинви алим, инсанперес Исламудин Гъульсейнова лагъайвал, Стalin а чавазу я Ичиниз я Цналдал атаначир. Чи кесибар гъа чакдин хайнрини алчархи маса ганай.

Гъульсейнай хабар хъайила, тапан къулар чуగур хайнриз Стлина жаза гана, дустагънай.

Мезелияр

Буба МЕЛИКОВ

Пулар акъудиз...

Вун фадлай ахквазмачир хъи, я Пархан? Гъинавай вун? Гъинавачир?

- Ацукъавай зун.

- Гъикл ацукъавай?

- Вири хъиз, дустагъда ман.

- Вучиз?

- Конкуренциядиз килигна.

- Гъа и вири базардин экономикадал элячънавай чла-вуз? - тажуб хъана Тархан.

- Эхъ, за гъукуматдиз га-лаз санал пулар акъудиз акъ-жунар авуна, - жаваб гана Пархана.

Фалчи

Са дишегъли фалчи папан къилив атана. Фалчи, ини-х

Жасмина САИДОВА

Саласа юкъуз Махачкъаладин
Милли библиотекадин дараматдад
фитосанитариядин ва ветерина-
риядин рекъерай гъзвичивал авунай
федеральный къулугъудин РД-да
авай Управлениди (Россельхоз-
надзор) 2017-йисуз ва 2018-йисан
1-кварталда тамамарнавай гъзв-
чивилин къалахдин нетижаяр раиж
ва ачуҳдаказ веревирд авунин мя-
рекат къиле фена.

далай аслу жеда. Macakla лагъайтла, иесиди вичин объектдал тънкъван хъсандин гъзвичивал авуртла, гъакъван тъмилам ахтармишунрин пландик акатда.

"Федеральный гъзвичивалдай орғанрин, абурун къадар лагъайтла 40-дав агакъзава, вилик квай къилин месэла бизнесдиз гузай басрух тъмиларун, гъакъни карчивилин къалахах къиле тухун патал къулай шарттар ташкилун я. Гила и ахтармишунар агъадихъ галай принципдал биламиш хъана ийда - ни вири-

суз къиле тухвай къалахдикай докладар авуна, гъалтзаяв четин месэлайрикайни лагъана. Къилди къаҷуртла, фитосанитариядин ва ветеринариядин хилерай гъзвичивал авунин нетижайрикай рагхана. Икъл, малум хъайивал, винел акъудзавай тахсиркарвилерин жуъреяр дегиши хъянвач. Мукъвал-мукъвал гъалтзаяв бурук ветеринариядин жигъетдай лазим тир документар таъжун, биоамукъаяр терг авунин къайдаяр чурун, чиркин, санитариядин истемишунриз жаваб тагузвай чайра малар тукъун, як ва якъуай гъазурнавай сурсете маса гун, хъун ва икъл мад акатзава.

Идалайни гъейри, Управлениди хуърун майишатдин тайинвал авай чилерин ери чурунинъ ва аграрный продукция акъудун патал чара авунвай чилер ишлемиш таунихъ галас алакъалу тахсиркарвилерни са шумудра винел акъудна. Икъл, 2017-йисуз Управленидин пешекарри 1 агъзурни 230 ахтармишун ва 2018-йисан 1-кварталда 210 ахтармишун къиле тухванва. Пландик кутунвай ахтармишунрин арада гъвччи ва юкъван бизнесдин са субъектни авач. 2017-йисуз илтил-

Хъсандин къалахзаявайбур Тъмил ахтармишда

Адан къалахда РД-дин тъебиатдин ресурсрин ва экологиядин министрдин заместитель Арслан Сайпулаева, хуърун майишатдин ва недай сурседин министрдин заместитель Шамил Бахарчиева, РД-да авай Роспотребнадзордин Управленидин руководителдин заместитель Нариман Чаллаева, ветеринариядин Комитетдин председателдин заместитель Мегъамед Шапиева, РД-дин Кылин ва Гъукуматдин администрациядин векил Тимур Гъажиева, Дагъустан Республикадин карчивилин ва инвестицийрин рекъяй Агентстводин руководитель Башир Мегъамедова, РД-дин ТПП-дин вице-президент Александр Шевченко, Дагъустандин аграрный университетдин ректор Зайдин Жамбулатова, гъакъни са жерге маса идарайрин къуллугъчири иштиракна.

Мярекат ачуҳдайла, Россельхознадзордин РД-да авай Управленидин руководител Къурбан Рамазанова государстводи гъзвичивилин хилерай рахадайла, идарадин руководител къейд авурвал, винидихъ вичикай лагъанвай программадин серъятра аваз, гъайванрик ва малярик азарар акатунин ва абур гиликъунин, набататриз, хуърун майишатдин тайинвал авай чилериз, нақвариз зарар гунин душуышрин къадар 2018-йисан эхирдалди 15 % тъмиларун планламишнава.

Мярекатдал рахай са жерге пешекарри Управлениди алатай ий-

далайни пис къалахзаявта, гъам виридалайни фад ва мукъвал-мукъвал ахтармишда", - лагъана ада.

Гъа са вахтунда, ада гъисабзайвал, и карда виридалайни еке жавабдарвал, сурседин хатасузвал ахтармишзаяв орган яз, Россельхознадзордин Управленидин хиве ава. Идалайни гъейри, и проектдин серъятра аваз, къилдин карчизиз в карханийр из талукуз яз тухувай гъар са ахтармишуниз хаталувилин дережа фикирда къуна килига. "Месела, эгер и ва я маса карчивилин объектдин хаталувилин дережа винизди ята, адан карханада ахтармишунарни мукъвал-мукъвал тешкилда", - гъавурда туна Къ.Рамазанова.

Санлай къаҷурла, ада малумайвал, алатай ийсуз Россельхознадзордин Управлениди къиле тухвай ахтармишунрин къадар 8% тъмиларна.

Ветеринариядинни фитосанитариядин рекъерай гъзвичивилин хилерай рахадайла, идарадин руководител къейд авурвал, винидихъ вичикай лагъанвай программадин серъятра аваз, гъайванрик ва малярик азарар акатунин ва абур гиликъунин, набататриз, хуърун майишатдин тайинвал авай чилериз, нақвариз зарар гунин душуышрин къадар 2018-йисан эхирдалди 15 % тъмиларун планламишнава.

Мярекатдал рахай са жерге пешекарри Управлениди алатай ий-

навай жермейрин къадар санлай къаҷурла 3 миллионни 584 агъзур манатдиз барабар хъанва, 2018-йисуз - 608 агъзур манатдиз.

Мярекатдал республикада къадагъа авунвай сурсете винел акъудунин къалах гъинкъ тухувватла, гъадакайни лагъана. Икъл, алай ийсан эвлендилай башламишна, Дагъустандын къадагъа авунвай 2 тонн недай сурсете жагъанва. Алатай ийсуз Управленидин пешекарри ихътин тахминан 4 тонн сурсете винел акъуднай: Испаниядай тир мандаринар, Турикядай тир помидорар, Польшадай ва Италиядай тир ичер, гъакъни Норвегияда гъазурнавай муркълада тунвай балугъъар. Вири продукция вахчуна ва тергна.

Нетижаяр къунин мярекатдал рахай пешекарри эхиримжи ийсана республикадин мулкунал майдандиз акъатзаяв бязи азарри, къилди къаҷурла, маларин нодулярный дерматит, Сибирдин языва са жерге масабуру инсанрик гъахълудаказ къалабулух кутазвайдакайни лагъана. Къейд авурвал, и рекъе гъзвичивал зайнифарнавач, амма тамамдаказ вири сурсете ахтармишни гъелелиг четин яз ама. Гъанис килигна, абуру як, техил, маса продуктар маса къачунин карда дикъетлувал хънзиз, жезмай къван абур намуслудаказ къалахзаяв карчиривай маса къачуниз эвер гана.

“Карчи Дагъустан-2018”

ЧИ КОРР.

Выставкайринни маркетингдин "Дагъустан-ЭКСПО" центради хабар гузайвал, 25-27-апрелдин йикъара Дагъустан Республикадин меркезда гъар ийсан гатфариз тухун адет хъанвай регионрин уртах "Карчи Дагъустан" выставка 15-сеферда къиле тухуда.

Выставкадин асул паярик акатзава: промышленность, машиностроение, транспорт, энергетика, телекоммуникация, экологиядин цаяр къунин жигъетдай хатасувал, информациядин технологияр, финан-

сар, страхование, реклама ва полиграфия. Гъакъни высавкадин серъятра аваз "элкъвей столар", презентацияр тешкилда.

И мярекатдин къалахда гъар ийсуз неинки Дагъустан Республикадай, гъакъни Россиядин маса регионрайтир 50-далай артух карханайри ва компанийри иштиракзава.

Выставкада иштиракиз кланзаяв бурувай тамам делилар "Дагъустан-ЭКСПО" центрадин официальный сайтдай - www.dagexpo.ru, я тахъйтла телефондин агадихъ галай нумрайрай жагъуриз жеда: 56-51-66; 8 906 482 17 60.

Йикъан месәлайрай Вацла яд пара таксанмаз...

Рагъидин ЭМИНОВ

Ахчегъ райондин УОС-дин руководстводи чин балансдал алай Гъуней патан дигидай къанал сезондиз гъазурину мураддалди ахтармишна ва ам михъунин къалахрин график түккүрна. И мукъвара чун къанал гъихътин гъалда аватла килигна. Ам михъунин къалахрал УОС-дин инженер Равил Гъамзаева гъзвичивалзава. Ада лугъузайвал, Ахчегърин Гъуней патан агъалийрин багълар, никълер дигидай къаналдин къил ваццу тухунин хаталувал арадал атанва (шиклида).

Виликдай Къурукаларин хуърун мукъувай къере габиондин цал эцигнай. Алай вахтунда ам ваццу тухванва. Вацла яд пара тахънмаз, цал тади гъалда эхцигун чарасуз я. Эгер и кар таврутла, Гъуней патан агъалийр дигидай цикай магърум жеда. Амма къалах башламишун патал пулдин такъатар авач...

И йикъара къанал 3 километрдин мензилда къайдадиз ханва. Ам чарасуз чайрилай гъеъеншарзава, кул-кусрикай михъзава, ремонтзава. Лай участокда къанал михъунин къалахра бульдозерист Фарман Шефиева, кавча галай трактор гвай Мегъамед Межидова, рабочияр тир Медияр Мамедъярова, Азиз Эскендирова ва масабуру ашкъидалди иштиракзава.

Къейд авун лазим я хъи, и къаналдин амай участокар михъун вичиз талукуз тир "Сельсовет Ахтынский" СП-дин руководстводи гъелелиг тади къачузвач... Идан себеб вуч ятла?

Чилериз булвилелди Къеж хъана

**Райсудин НАБИЕВ,
Сулейман-Стальский райондин Курхуэр**

30-мартиз чи патара рикъелни алачир живер къвана. Ацукъна чилерал, къаварал, тараарал лап вижевайдиз. Давам хъана живедин и гъужум ийфен лап геждадли. Сифтедай къваз-црана, гъава чимизава, са артух ацукънч. Ятлани пакамаз килигайла, живедин яцувал 10 см-див агакънавай. Тараарин хилер заланвилля алгъанвай. Пакадин югъ, 31-март, алахъайди, рагъ авайди хъана, тлаалбайди хъиз. Хъсан хъана аяз авачиз, тахъйтла, цукъвер терг жедай. Хъайи чимивили, къузаяр, даддаяр квачиз, амай чайра жив цуурна. Адакай къацаriz, чуълпериз, тамариз, гатфарин сифте ятар гайди хъиз, бес къадар къеж хъана. Бязи вахтара жив, марф, мурад тлаалбайди хъиз, герек вахтара къвада. И сефердани гъакъ къайдад шак алач.

20-апрель - Россияда донордин милли югъ

Чими, чехи риклин эмирдалди...

Надият ВЕЛИЕВА

Дагъустан секинсуз регионикай сад я. Террористрин гърекатар, ягъунар-кънникъар, хъткъинаруна, рекъера машинар аварияр хъун, гъакъ-тебиатдин завалар, - инсанрин кыилел хабарни авачиз къвездвай бедбаҳтилар... Абур сесебяз хирер-къацъар алаз, больнициариз аватай, операция авун чарасуз хъайи инсанриз иви хъиягъун лазим жезва. Иви лагъайта, гъамиша къит шей я.

Алай вахтунда Дагъустанды иви гъазурин къвалах гъы гъалда аватла чирун патал и икъъара зун Махачъала шегъердин Атаеван къучеда кардик квай иви гъазурдай стационардин донорвиллин отделенидин заведующий Патимат Гъайдаровна КАЛАЕВАДИХъ галаз гъурушиш хъана ва чи арада сүльбет къилье фена.

■ **Патимат Гъайдаровна, Дагъустанда донорвал мус арадал атана?**

- Иви гъазурин къуллугъ чи республикада 1934-йисуз РСФСР-дин лайихлу дутхтур, тъвар-ван авай хирург Григорий Викторович Баулинан чалишишиларин нетижада кардик акатна. Иви къачудай сад лагъай пункт центральный клинический больницаца ачухнай. 1936-йисуз ам РСПИ-диз элъкуруна. А девира-да къачур иви гъасядта азарлудаз хъиязваиди тир. Гила и карда дегишвилер хъанва. 1936-йисуз 16,5 литр иви гъазурнай. Ватандин Чехи дяведин йисара иви

аник 16 регион акатна. Гележегда и программадик вири регионар кутуна. Чун и программадик экечайдалай гъульбунз иви къватлунин къвалахда хъсан патахъ дегишвилер арадал атана. Цийи программадай чаз алай аямдин тадаракар чара авуна. Къилди къачуртла, СПИД-дин ва клиникадин лабораторияр патал цийи технологияр, плазмофорездин аппаратар, вири кабинетар патал компьютерар, лазим тир аппаратралди таъминаравай мобильный станция - автобус гана. 20-апрель Россияда донордин милли югъ яз къейдзава. Адет яз, и юкъуз чна "Автомотодонор", "Субботний донор", же гылар патал "Яшар тамам хъунин югъ" лишандик кваз акцияр къиле тухузва. Аллатай йисуз ихтиян акцияр чна Махачъкъалада, Каспийскда, Къасумхурел, Мегъарамдхуре тухувана. Шад жедай кар ам я хыи, инсанри иви гъульбулувилди гузва. Чи къуллугъчирги радиодайдай та ве телевиденидай датланя къиле тухзвай гъавурду тунин къвалахдини не-тижа гузва. Иви къватлунин карда чаз республикадин вузрин ректорри, студентри, жегъильрин парламентди, волонтерри екез къумекзава. Иллаки ДГМА, ДГУ, ДГПУ, хурун майшатдин академия къейд ийиз къланзава. Чна неинчи чи республикадин ильтяжар таъминарава, гъакъ кълеве авай маса регионизни къумекар гузва.

■ **Иви нивай гуз жеда?**

- 18 йисалай 60-йисал къведалди яшара авай сагълам гъар са касдивай.

■ **Иви гайдан сагъламвиллиз зиян жезвани?**

- Яргъал йисара тухзвай ахтармишунри къалурзаявал, вахт-вахтунда иви гузайбур амайбурулай тимил азарлу жеда. Къилди къачуртла, мекъи хъунники жезвай, рикъинни ивидин, онкологиядин азарар абрурукт тимил, давление ва холестерин къайдадик акатзава. Иви цийи хъжезва, мефтледин ва бедендин къвалахдик яргъалди къуват кумукъзава. Иви гуникай хийирдилай гъейри, са зарарни авач.

■ **Месела, донордик садакай - мансадак акатдай азар ква. И кар ада квехъяч чунынхана ва я вичизни течиз иви гана. Ихтиян дуьшушра вуч ийизва?**

- Алай вахтунда чи къвалахда компонентный терапия кардик кутунва, яни азарлудаз вичин группадин иви хъиязвач, адак бес тежевай компонентар (тромбоцитар, лейкоцитар ва газа вахтара плазма) кутава. Гъар са донорди гай иви чна карантиндай акуздава, яни иви 40 градус къайивал авай камерада

гъазурдай ва хъиядай къуллугъ виликандав гекъигиз тежер саягъда гужлу хънай. 1941-йисуз стационардихъ анжак 200 донор авайтла, 1942-йисан январдиз абурун къадар - 1100 дав, мад са йисалай 5000 касдив агақнай.

■ **Дагъустанда иви гъазурдай шумуд стансия кардик ква?**

- Иви гъазурдай стационардин къилин метлеб больницаляр герек вахтунда иви-далди таъминарун я. Дагъустанда пуд стансия ва 8 отделение кардик ква. Чи стансияда жуъреба-жуъре отделенияр ава. Абурун заведующияр къилин базада гъазурнавай сад лагъай категориядин дутхтурар я.

■ **Республикада иви гъазурин къвалах гъихътин гъалда ава?**

- Донор хъун, яни жуван иви гекъизвай масабуруз хъиягъун паталди гун, гъар са инсандин намусдилай, культурандин дережадилай аслу я. И месэла республикада хцидаказ вилик акъвазнава. Гъикл лагъайтла, чун секинсуз регионда яшамиш жезва. Аллатай йисара иви къватлунин къвалахда чал четинвилерин газа ацалтна. 2008-йисуз Вириорсиядин государстводин донорвал вилик тухунин программа кардик кутуна. Сифте

хъзва. Эгер, сифте ахтарышайла, донордин ивидик азар-уъзъур квачиз акватайтла, 2-3 ваца турла, адакай ВИЧ инфекция, гепатит В ва С малум хъун мумкин я. Ихтиян иви, гъелбетда, азарлудаз яна виже къведач. И вахтунда чна донордиз эвер хъйизва ва адан сагъламвал вири патарихъай ахтарышава. Ам сагълам тирди тайин хъайдалай къулухъ ругуд варз алатаила, ахпа адан иви ишлемишдай ихтияр гузва. Идалайни гъейри, гъар са донорди жаваб гана къланзай суалар авай маҳсус анкета ацурзазва. Эгер адада вичин азар чунынхнаваз хъайтла, ам уголовный жавабдарвиллиз чугвазва.

■ **Датланя иви гузай донорар авани?**

- 2017-йисуз Махачъкъаладин стационардихъ вири 11690 кас донорар авай. Абуруй агъзур кас къве вацралай са сеферда иви гузай активный донорар я. Гъар юкъуз чи станциядиз 80 касдив агақнай иви гудайбур къvezvazva.

■ **Гъакъи къачунтыйиз, иви гузай доноррин къадар газафяни?**

- Доноррин 99 процент, гъакъи талаб тийиз, чин чими, Чехи риклерин эмирдалди иви гузай вини дережадин намуслу ксар я. Россияда мад гъич сананини ихтиян рекъем авач. Инал ихтиян са къвалахни къейд тавуна жеда: иви гайдалай къулухъ чна донордиз РФ-дин субъектра яшамиш хъун патал тайнаравай агъя къланн пулунин 5 процентдин къадарда аваз түүн гун лазим я. Амма финансар таъхуниз килигна, адад түүн патал анжак 100 манат (са стакан чай са плитка шоколад) я гуз жезвайди. Гъа са вахтунда Москвада 800 манат гузва.

■ **Донордиз гъихътин къезилвилер ава? "Россиядин гъуърметлу донор" тъвар низ гузва?**

- 40 сеферда иви ва я 60 сеферда плазма гайдайбур тъварциз лайихлу жезва. Чи республикада тъварциз лайихлу хънавай 703 кас ава. Иви гайдаз са юкъуз вичиз къулай вахтунда ял ядай ихтияр ава. Идалайни гъейри, "Россиядин лайихлу донордиз" ихтиян къезилвилерин гузва: сагъламвал хъудай государстводин ва муниципальныи идарарайра сифте нубатда сагъардай, къвалахзайваи ва къелзаявай чайрай санаторийизини курортриз ужуз къиметрай путевкяяр отпуск йисан къене вичиз къулай вахтунда къачудай.

■ **Суткадин къиляй-къилиз и четин ва жибли къвалах къиле тухзвай къев къумекар гузайбур авани?**

- Чун республикадин минздравдин бюджетдал ала. Чи игътияжар тамамвилелди тамамариз гъабурунчи четин жезва. Къилди къачуртла, иви гузайбуруз түүн гунин къвалах къайдадик квач. Гележегда министерстводин и кардиз фикир гайдакумуд кутава.

■ **Патимат Гъайдаровна, ихтиян важибли къвалах къиле тухзвай къев колектив сагърай!**

"АЙБОЛИТ"
Чир хъун хъсан я

"Айболит" газетдай
гъазурайды - Надият ВЕЛИЕВА

- Бедендик псориаздин азар квайла, агъдихъ галай рецептди хъсан къумек гуда: хърекдин са түруна авай къуль авунвай сельдерейдин дувулрап 1,5 л газвай яд илична, 4 сядта хъсандин къевирна тада. Ахпа ам къузна, йикъя 3-4 сеферда хърекдин са түруна авайди ишлемешда.

- Мигренъ азарди бизарзавайла, стакандиз вечрен са кака хана, хъсандин тълур яна, газвай нек илична, са тимил регъвеннай дарчинар алава хъувуна, хъкуърда. Ахпа ам, къуль-куль хуплар ийиз, хъвада. Къилин тал са 10 декъиқадилай секин жеда.

- Сенжефил газа хийирлу шей я. Ада иммунитет хажда, мекъивилин азаррикай хъуда, стрессар хъайи душушъша психика мяյкемарда, бедендик квай зарар гузай шейэр худда, ратарин къвалах хъсанарда. Ам гъакъи хамунин, жигеррин, тутынин хатунин, цумаруфдин азар патални газа хийирлу я. Ам икъл гъазурда: 1/4 чайдин түруна авай сенжефилдин регъвеннай дувулрап са стакан газвай яд илична, 10 декъиқадилай тада. Ахпа адак са тимил лимон ва вирт хъкуърна, ишлемешда.

- Дуркъунра къум авайла, 10 г куль авунвай сельдерейдин дувулрик ва пешерик 100 г вирт какадарна, йикъя пуд сеферда чайдин са түруна авайди ишлемешда. Цуд юкъуз ял яна, мад тик-рар хъида. Сагъарунин вахт 3 гъафте я.

- Чир жедай азардин (эпилепсия) приступ хъайила, азарлуда вичин гъутар къевиз къада. И вахтунда патав гвайбурукай сада азарлудан вилер ачу жедалди гъутар ахъяна къуртла, приступ фад алатада.

- Къвачерик квай царнахдин (грибок) азар сагъарун гъйкъван зегьмет алай къвалах ятгани, ам кваз тақуна виже къведач. Азар къвалин шартларани сагъариз жеда: хърекдин къве түруна авай пурниирин пешерик хърекдин къве түруна авай ири къел какадарна, тупларин арайтай гъуцна, жуна алчукда. Экунахъ къвачер чуъхвена, къур акъатдалди михъда. Нянихъ и къайда тикрар хъида.

- Зульквем хънавайла, йикъя са сеферда нерин гъар са хилез вирт какадарнавай (2:1) чугундурдин мижедин 5 стил вегъеда.

- Стталжем хънавайла, плеврадин перде тазвайла, фу недалди вилек йикъя 3-4 сеферда чугундурдин миже (гъазурай пуд-куд сятдилай) ишлемешда.

- Бедендик иви тимил хънавайла, чугундурдин, газаррин ва чулав турпунин тазадаказ гъазурнавай мижейрик (гъар сад са стаканда авайди) са стакан вирт хъкуърна, хъсандин тълур яна, хърек недалди вилек хърекдин 1,5 түруна авайди ишлемешда.

- Ивидин давление хажа хънавайла, чугундурдин миже, вирт ва туын тушири чехир (4:2:1) какадарна, экунахъ ичи рикелай 100-150 г ишлемешда.

Мадни ихтиян къайдадикай менфят къачуда: къелчидиз атланвай фан къуль къусарал 4 стил валерьянка вегъена, гъар 2-3 сятдилай са кълсу фу явшадиз ва хъсандин жакъвада. Гъа икъл пуд гъафтеда давамарда.

- Дишегълийрин хуруйрик даклынар (масит) квайла, анрал набататдин гъери акадарнавай регъвеннай чугундурдин къаришма эцигда.

- Чулав лекъ къайдадик хъун патал 1 кг виртледик 200 мл зейтундин гъери ва як регъвендай машиндай авадарнавай 4 лимон (2 лимондилай чкалар алудда, 2 лимондилай чкалар алудда) вири сад-садак какадарна, йикъя 3 сеферда, фу нез 30 декъиқа амайла хърекдин са түруна авайди, ишлемешда. Къаришма холодильникда худа.

- Руфуник ял акатнавайла, хърекдин са түруна авай иферринг (тмин) тумунал са стакан яд илична, пчинал эцигда, зайф цал 10 декъиқада града. Ахпа ам къузна, са тимил шекер алава хъувуна, фу нез 20 декъиқа амайла, йикъя 3-4 сеферда чайдин са түруна авайди, ишлемешда.

- Яргъал чулагъ уръгуъяр акатнавайла, са лимондин миже, хърекдин са түруна авай вирт ва вичрен 2 кака вири са стаканды вегъена, ру-гунвай къайи яд илична, хъсандин хъкуърда. Къаришма са йикъян вахтунда, гъар са сятдилай хупл ийиз хъвада.

Хци месэла

Мад сеферда фикир желбна

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай гъафтеда Махачкъалада Расул Гъамзатован тъварунихъ галай Милли библиотекада наркоманиядин вилик пад къуниз къумекдай коммерциядинбург тушир тешкилтратин “Кавказ международный Ассоциация” (МАК) “Реабилитациядин программайрин менфятувал хжакун” темадай элкъвей стол къиле тухвана. Адан къвалахда МАК-дин председатель Гъажимурад Мегъамедова, республикадин СПИД-дин вилик пад къадай ва адахъ галаз женг чугвадай центрарин къилин дуктурдин заместитель Лаура Умахановади, наркотикрилай ва ичкидилай аслу тир ксар сагъарунин рекъяй Дагъустанда кардик квай реабилитациядин центрарин къиле авай ксари, государство-дин властдин органрин векипри, наркоманиядин желеда гъятнавай са шумуд жегъилдин дидейри, журналистри ва масабуру иштиракна. Элкъвей столдин макъсад Дагъустанда наркоманиядин ичибазили эхиримжи вахтара еке къалабулух кутавдайл, иллаки жегъилприн арада и узъурар хаталу тегъуындин элкъvezвайдал, наркомания ва ичибазвал хътин тегъуынрихъ галаз алакъалу месэлайриз гъукуматдин дережада килигун лазим тирдал мад сеферда фикир желб авун тир...

МАК-ди вичин къвалах 2016-йисуз башламишна. Адан макъсад сагъалум умур раиж авунин рекъяй законодательство вилик тухудай теклифар арадалгъун, наркоманиядин вилик пад къуниз талукъ яз са шумуд паюонкай ибарат къурулуш тукъурун, наркоманиядихъ галаз женг чугвадай госпроекта иштиракун, хаталу азаррин вилик пад къунин рекъяй Дагъустандин государствовдин властдин ор-ганлиз, реабилитациядин центрариз къумекгун ва ик мад я. Идалайни гъери, Ассоциацияни наркотикрилай ва ичкидилай аслу азаркай сагъ хъжевай жегъилприн арада Вириосиядин спортдин акъажунар къиле тухузва. Икъл, ихътин сад лагъай акъажунар 2017-йисан апрелдиз Избербаща, Али Алиеван тъварунихъ галай спортдинни сагъламвал мягъемардай базада, къвед лагъайбури гъа йисан октябрьдиз Гунибда къиле тухванай.

Элкъвей столдин къвалах “Кавказ международный Ассоциациядин” президент хъянунилай башламишна. И везифаир къват хъванвойбуру вирида садвиледи сесер гуналди Вириосиядин общественный “Дидеяр наркотикриз акси я” гъерекатдин ДРО-дин председатель (виликрай РФ-дин РД-да авай УФСНК-дин отделдин начальниквиле хейлин йисара зегъмет чугур полицеидин полковник) Хасайбат Валиевадин хиве тунда.

КИВАТИ хъванвойбур ада Россия-дин Минздравдин статистикадин делилрихъ галаз танишарна. Икъл, Россияда наркотикар гъар юкъуз саки 600 агъзур касди, къве миллион касдини вахт акадар тийиз ишлемишава. Абурун арада 24 йисал къведалди яшарин жегъилар гзаф авайди, наркомания къенин юкъуз, Россияда хъиз, Да-густандани хци месэлайрикай сад яз амайди къейдна. Наркоманиядихъ галаз женг чугунагъалтала, къилин месэлайрикай сад адан вилик пад къун, наркотикар ишлемишава ксар сагъарунин кардадин реабилитациядин, абур адетдин умурдив эгеч хъийдай, келдай ва образова-

ние къачудай мумкинвилер арадал гъун тешкилунин менфятувлелай аслу тирдал фикир желбна.

РЕАБИЛИТАЦИЯДИН “Каспий” центрарин директор Заурбек Мегъамедова вичин докладда вири дүнъяды 1939-йисалай ишлемишавай, наркотикрилай аслу тир миллионралди инсанриз къумек хъянвай, идалди цийи умур къиле тухудай мумкинвал гай “12 кам” программадикай лагъана. Ам 1935-йисуз Чикагода арадал гъанай, сифтедай ичкидилай аслувал сагъарун патал и азар квай ксар чинеба сагъардай обще-ствода ишлемишней. 1953-йисалай и

такъайла, абур мад гъа виликан рекъиз хтунихъ галаз алакъалу месэлладал фикир желбна. Азамат Валиева умур цийи къилелай башламиш хъийдай къуватар анжак са тымил ксариз жагъизвайдакай, вични ахтин тимилбурун жергедай тирдакай лагъана. Ада, наркотикар ишлемишун пис кар тирди чизвайтани, вич абур ишлемишункай хъун тавурди къейдна. Адан фикирдалди, школайра, хизандай наркотикар ишлемишун акъалтлай чуру кар я лугъун тымил я. Наркотикрик акатун чурувал тирди, абур ишлемишай ксар гъихътин нетижайрал къевзватла, аялар гъавурда тунда къанда.

къайдадикай наркотикрилай аслу ксар сагъарун патал менфят къачузва. Къенин юкъуз “12 кам” программа наркотикрилай ва ичкидилай аслувал сагъарунин карда еке менфятувал авайди яз гъисабзава. Адакай вири дүнъядын реабилитациядин центрара менфят къачузва. И къайдадин къилин лайихулувални ам я хъи, ада ичкидикай, наркотикрикай азад хъун патал гъар са кам къалурнава. Камарин къадарни, тъварцый аквазвайвал, 12 я. Абурун къумекдади инсандин кважынавай мумкинвилер - хизан, къвалихъ, гъевес, ашкъи кваз къилиз акъудзлавай крат - арадал хиз къумекзава. Къилинди, ада намус ахварай авудзава. Докладчици вичи регъбервал гузвой центрара, и къайдадикай менфят къачуналди, хъсан нетижайрни къазанмишиз алакънавайди къейдна.

Наркотикрилай ва ичкидилай аслу ксар медицинадин рекъяй къумек къачурдалай къулух “кважа тавун патал” абурухъ галаз къиле тухузвой къвалихъдай Гъажимурад Мегъамедова съзъбетна. Икъл, Дагъустан спортдин республика яз гъисабзавайди фикирда къуналди, ахътин ксар патал акъажунар къиле тухузва. Мукъвара РД-дин физический культурадин ва спортдин министрдин сад лагъай заместитель Зайнал Салаутдиновахъ галаз къиле фейзи гъурьушдад алада вицпрезидент Ильдарбашда акъажунар къиле тухудай мумкинвал ганвайди малумарна. Алай вахтунда вири къуватар Дагъустанда къуршахар къунай Европадин чемпионат къиле тухун патал серфнавайла, четинвилер арадал къевзватла, виликамаз пландик кутунвай и акъажунар тухун къулухъ чугун тавун къетла. Алакъдай вири жуъредин къумекар гуз гъазур ксарни майдандиз экъечна. Абурукай сад Чечен Республикадай атанвай мугъман, “Ахмат” клубдин директор Адам Жабаватиров тир.

ЭЛКЪВЕЙ столдихъ рахай амай къарини, къилди къачуртла, “Сагълам несил” (директор - Шамил Мегъамедов), “Нур” (директор - Азамат Валиев), “Кам” (директор - Паша Алиев) реабилитациядин центрарин къиле авай ксари анра 3 ваца сагъламвал мягъемардай алакъалу, наркотикрилай аслу ксариз маса къумек

Эхиримжи вахтара “Лезги газетдихъ” хайи хуверрийкай, чалакай маракълу мақъалаяр ва рубрикаяр мадни артух хъанва. Заз лагъайтла, инсанар яшамиш хъун патал Аллагъди ганвай виридалайни зурба наз-намет тир факай рахас кланзава. Месела, бензин, газ, солярка цун тавунмаз, машин алай чекдилайнин юзадач. Фу тахъайтла, чун, инсанарни, яшамиш жедач. Гъакл хъайила, фаз гъурмет авун чи виридан буржи я. Эгер гъа фу къван чна маса наз-намет тъуытла, чаз абур мад хъинез клан жедач. Галаз-галаз са шумуд юкъуз гъа са хуверек авурутла, хизандай гъасытда гъарай ақытада. Мад гъа хуверек авунвани лугъуда. Амма фу, чи суфрадин шагъ, гъар юкъуз, гъар чавуз тъуналди чаз ам тақлан жезвач. Вучиз лагъайтла, ам Аллагъди инсандин ганвай кылин сүрсөт я. Фан дарвал Аллагъди чаз садрани къалур тавурай! Эгер алукъизавай шалвардин мет күквэр хъайтла, аниз пине, ямах хъянина, алукъиз жеда. Амма руфуниз ямах ягъиз жедайди туш.

Шихали БАГЬИРОВ

Къадир хъурай

Фаз гъурмет авуниз талуку яз бубайривай ван атайса ихътин агъвалат рикъл хизи кланзава. Пара девлет авай варлу кас жеда. Девлетдин иесивал тежез акурла, ам Аллагъдин патав фена, ада зявварда: “Я Аллагъ, завай девлетдин иесивал хъийиз жезмач. Ваз минет хъуй, пара хъанвай зи девлет са къадар хъайтлани тымилара! Зун инжилу жезва”.

Аллагъдин “Ваз девлет тымил хъана кланзатла, тъун патал анжак лаваш фу чрана къанда, виридал лаваш фу чраз тур” лугъуда. Аллагъдилай рази яз хтана а кас. Ада виридал анжак лаваш фу чурун ва тъун буйргуда. Ахпа ада, вирибуруз фу недай вахтунда хуруганар тунин буйргуда гуда. А хуруганарни вичи заказна, цваз тунда, виридал пайда. Лаваш фу чекидай я эхир. Къавчери хъайила, берекат тымил хъун фикирда аваз, Аллагъди а касдиз лаваш фу чрана, гъам нез хъурай лагъанвай къван. Амма а касди фу къавчери хъуниз рехт ганач. Аквада и касдиз вичин берекат авайдалайни пара жезва. Мад хъфида ам Аллагъдин патав ва лугъуда: “Я Аллагъ, за вавай тъалабнай са тымил къван хъайтлани зи девлет тымиларун, амма вунза зи девлет авайдалайни артухарна”. Аллагъди жаваб гуда: “Ви девлет артухарзайди вун я, вучиз лагъайтла, за ваз лаваш фу чурун буйргуда ганай, фу къавчери, берекати тымил хъун патахъай. Амма, фу къавчери тежедайвал, вунда виридал хуруганар цваз тунда, фу недайла, са гъвелни чилел аватдалав авунач”.

Фаз гъурмет авурла, берекатни гъурмет пара жезвайди ашкара авуна а касди вичин махлукъатдиз. Ша чнани, и кар рикъл гъана, фаз гъурметарни девлеттар артух жедайвал, фу чилел гадар тийин! Инсанриз ризкъидин къадир хъурай!

Инидин тар

Нариман КЪАРИБОВ

Зазни зи рагметлу умурдин юлдашдиз инияр гзаф къандай, иллаки хъутъун мекъи тикъара, инидин чай ряз, хъвадай. Рикъл азарар авай касдиз (садни азарлу тахъур) инидин чайдикай авай хийирлувал (дамарра ивидин гъерекат хъсанарда) зазни малум я.

Зи юлдашдин тъалабуналди сала за инидин къелем акурла. Тар хъайила, жуван инияр нeda, - фикирна чна.

Къвалин вилик квай чиле акълай къелем, гатфариз пешни гъана, хъсандин гелкъввеза лугъуз, фаращдиз чехини хъана.

Кайваниди, гъар сеферда къвалин ваарин вилик ацу-къайла, заз, Нариман, мараваррин юкъва къелем хъсан акъвазач, худна, салан са къередихъ акъуда лугъуз хъана. Заз лагъайтла, инидин тар (ам гзаф къакъан жедай зат! туш) гъа алай чекдад аламукъна кланзавай. Гъавлия гъар сеферда за кайвани секинардай, садра къванин цукъ гъурай, масанди, ахпа за ам гъа вунда лугъузвой чекдад алкъурда лугъуз, тикрарзайвал. Зи раҳунин, меслятдин милайимвал акурла, умурдин юлдаш рази жедай.

Гъа икъл, инидин тар къвалин вилик кваз пуд лагъай яис алукъина. Майдин варз атайла, ада цукъни гъана, гульбъунлай, зулуз, сифте бегъерни гана. Амма инидин чай гзаф къандай умурдин юлдаш а чавуз амукънан - ада сад-лагъана экъу дунъя дегишарна... Инидин тарни гъа сифте кутур чекдад алама. Ада цукъверни гъизва, иниярни гузва...

Эхъ, чна кутавдай тарар чехи жеда, абуру цукъни ахъйда, бегъерни гуда. Гзаф йисарани амукъда. Гъикъван гъайфидин кар ятлани, инсанриз тарариз къван умурни гузва...

Агъ, зи рикле са тіл ава...

Мургаб САЛАХЪ

Зи лиф

Югъ аучх жез, түххуз гьетер,
Цавун са пад къекыиф жеда.
Гъар пакамахъ сегъер-сегъер
Зи даклардихъ са лиф къведа.

Зи умъурдин сегъер риклел
Къвез жеда, и къуш акурла.
Эзбер жеда, къвез зи мецел,
Риклин гафар, хуш акурла:

- Лув це, зи лиф, лув це, зи лиф,
Шалбуз дагъедин синерал на.
Адан ценев хънвай алциф,
Са кыл чулыг вирерал на.

Агъадихъди лув це ахпа,
Зи хуър алай ягъваралди.
Мензера ваз ахътин зурба
Аквадач гъич ахварайни.

Къацу чуурар, багъни бустан,
Чиг булахрин ширшиарни...
Тенг мармар я гъарма са къван,
Гишиар я жигъиарни...

Зи лиф, хуъре са къвал ава,
Ичин багъедин кългедик квай.
Агъ, зи рикле са тіл ава, -
Рикл а къвалин бинедик ква.

А къвале зун чехи хъана,
Ам сифтергъан муг хъана зи.
Гъурбатда зун рехи хъана,
Пак мурадар руг хъана зи.

Ахлад, зи лиф, лагъ зи къвализ:
- Вил хъана зи цларихъ пак;
Зи паталай пагъ це чилиз,
Зи риклин тіл суарихъ твах...

Лув гана лиф къарагъзава...
Гъар юкуз икі тикрап жезва.
Заз хайи къвал карагъзава -
Зи рикл лифрез ухшар жезва...

ЕТИМ ТУШ ВУН

Амай къван гагъ лезги чилел
Лезги хвайяр, руьгъдал лигим,
Етим Эмин - намусдин сел,
Туш вун етим! Туш вун етим!

Амай къван гагъ адалат гвай,
Ягъ-намус квай лезги алим,
Етим Эмин - умъурдин цай,
Туш вун етим! Туш вун етим!

Лезги чунгуруп рахар къван гагъ,
Амай къван гагъ гимишдин сим,
Етим Эмин - руьгъдин панағъ,
Туш вун етим! Туш вун етим!

Амай къван гагъ са дишеғъли,
Лезги чал чир тек са итим,
Етим Эмин - камалэгъли,
Туш вун етим! Туш вун етим!

Амай къван гагъ гъар хуъре ким,
Амай къван гагъ гъар рикле чим,
Етим Эмин, туш вун етим!
Туш вун етим! Жедач етим!

Марвар булах

Марвар булах авахъзава,
Къларилай алахъзава,
Марвар булах, Марвар булах,
Зериф я ви шагъвар булах.

Дерт алайбур къvez ви патав
Ацукъзава, дерт лугъзува.

На абурун тілар-квалар,
Хажалатни гъам тухуза,
Каспи гъульув ам вугузва.
Марвар булах, Марвар булах,
На гъар са кас ая уях.
Жуван ширин ширширдивид
Хирер чуҳуҳуҳ умъурдин чи.

Асира вун къадим я

Стіл шаир Сулеймана
Веси туна лезгийриз:
“Гъар са мурад риклай гъана,
Рум це халкъдин дердийриз”.

Сулейманан чаларалди
Галкъанва къе Самурдин
Къве къерехни, са хиялди
Сад авуна сабурдив.

Сулеймана кап эцигна
Лезги халкъдин далудал.
Шириррин рапрап эцигна
Гъар са риклин парудал.

Лезги чалан дараматдин
Цал хажна шаирди.
Лезги яъдин, адальдин
Хвал хажна шаирди.

Камаллу ва назик чалар
Дүнья тирвал илифна.
Горъкийдини, чалал пайгар,
Сулейманан тарифна.

Эй Сулейман, чехи устад,
Асира вун къадим я,
Гъар са лезги вади я шад,
Руьгъдалдини лигим я.

Чешме

Рагарай рехъ-хвал атлан,
Зирингдаказ чешмеди.
Бациди хиз хадариз,
Чукурзава дередиз.

Ана вацук акахъна ам,
Вацунам агъмишна.
Чешмедин яд гур лепеди
Гъуль галайвал ахмишна.

Чешмедин фад дерт-гъам хъана
Гъульун гъурбат ятара.
Бугъ къарагъна мад гъульелай,
Булут хъана цавара.

Дагъдай атай гур гарари
Куъзна марфар булатрай.
Хъвана ятар бул чульлери,
Звал гълиз чешмедин умудрал.

Чешме, ширшир ван ацалтина,
Чульдин хурал гразва,
На лугъуди бація я ам,
Къацу чуурал къугъвазай.

* * *

Эгер, инсан, аватла вахъ
дүшманар,
Ийиз къандай гъамиша вун
пашманар,

Авазва вахъ умъур чидай
дустарни,
Куъмек гудай къилиз тухуз
къастар ви.

Гъамишалугъ дүшман хъухъ вун
дүшманриз,
Алакъ ая валай абур пашманирз,
Чир хъана хиз къадир гъар са

дустунин,
Тамарзу хъухъ цийи дустар
акунихъ.

* * *

Жуван къвалин раклар ахъз тур
вұна,
Анис мугъман атурай.
Рикл ачуха, экъис мийир хур вұна,

Жув намусдив ацулар.
Гъа чаваз ви хаж жеда дережа,
Жеда къавале берекат.

Миграгъани, Къларани, Хвережа
Чир жеда ви мярекат.
Ви папани, ви итимвал агатай,
Ийида ваз гъурметар.

Ваз умъурдин лотерейдай
акътада

Анжак бахтлу билетар.

* * *

Вацун къере къайи къванцел
ацуқъна,
Яб гузва за селдин гурлу
манидиз.
Ада закай мад сеферда ашуқъна,
Ильгамдин цай яна хиз зи
ивидиз.

Заз акл тир хи: цаваравай
булутар
За ширирай ацурнавай чарар я.
Абур келиз алакъайдан умудар
Экъу жеда, мурадарни пайгар яз.

* * *

Яшайишди гатайтлани,
Умудрин гъал аттайтлани,
Чагъари къвез чухвайтлани,
Селлерини тухвайтлани,
Гъилер-квачер аттайтлани,
Жуван миллет тақлан жедач.

* * *

Къизилар заз гайтлани,
Цавай гъетер гайтлани,
Цаярикай хвайтлани,
Цуъкер рекье цайтлани,
Дердер вири кайтлани,
Яд чиликай ватан жедач.

* * *

Зун бубадин фена сурал,
Рахана зун дидед чалал:
“Буба чан, на заз гай фу,
Ая гъалал, ая гъалал”.

Жаваб гана бубади заз:
“Гъалалзава, чан хва, за ваз.
Жува авур писни-хъсан,
Веревирда жува-жувауз.

Писвилинни хъсанвилин
Дуванчи я халкъ ви чилин.
За гъалалай а фан къадир,
Чир хъухъ - тиквал я ви къилин”.

* * *

Къиль хиялрив ацланва зи,
Умуд-къарай атланва зи,
И дүньядин крат акваз,
Рикл бархунрив ацланва зи.

Кесибин гъал таквадайда,
Ажудзан гъил таквадайда,
Вуч лугъуда, гъикл лугъуда?
Гаф лагъайла даквадайда?

Гъахъни дуван чилел алач,
Камаллу кас къилел алач.
Гагъ акл жеда: Аллагъдинни
Кесиб факъир рикл алач.

Фана дүнья, Мургаб Салахъ,
Бинедилай хъана члахъ.
Ви чалара къванин вұна
Куъмек кълни касдин пад яхъ.

КИМ

Гъар са кимиз гerek я
Вичин агъсакъал,
Тахъун патал жегъилар
Анал къалмакъал.

Тахъун патал ичкияр,
Чуғаз анаша,
Тахъун патал мусибат,
Умъур - тамаша.

Садра кимел пакамахъ
Атайла жемят,
Кимин къванер амачир,
Течиз фейи пад.

Йифиз хъайи дуьшушдин
Акътана шайыд:
“Кимин къванер тухвайди
Я кавха Гъамид.

Къадим лигим къванерив -
Ядигаррив пак
Вичин цийи къвалерин
Ацурна хандак!”.

Вуч лугъуда и кардиз,
Лугъуда на низ?
Татурай лагъ явакъан
Жемятдин къилиз.

Пачагъ ахмакъ хъайила,
Барбатда уълкве.
Кавха кълмаш хъайила,
Хуър жеда хирде.

Хиялар я кхызытай...

Къадир Къадиров

Шаир туштлани...

Киче я заз шаир лугъуз.
Шаирдин тівар вине ава.
Бес за вучин, чарни къелем
Гъамиша зи гъиле ава.

Гъикл къыдач, акваз-акваз,
Инсансуза ви къвалав газ.
Гъикл къыдач, михъ касдин
Хатур-гъурмет авурула хаз.

Гъикл къыдач хъайила дерт,
Акваз хъайла чуру хесет,
Күті тавуна акваздан бес,
Атланвани, лагъ кван, чи сес?

Гъикл къыдач, ашкъид ялав
Агатайла а ви къвалав.
Клани ярдин вилел чулав,
Хъайила ваз залан тир дерт.

Эхъ, гъавиля шаир туштлани,
Къынрал зи ашукъ я рикл.
Клела, дустар, и зи чалар,
Күнни тахъуй күсни гъарики.

Гъикл къыдач хъайила дерт,
Акваз хъайла рекъиз кълан туш
инсандиз.

Амма чна фикир гайтла
хъсандиз,
Гъикъван тушкъул крат ава
дүньяда:

Ягъунарни, къинкъарни
йикъ-шуван...

Багъри ксар къакътайла, лагъ,
жуван,
Ваз и дүнья ширинді яз
ахвадан?

Къенва баде, диде, гъакла
бубани,
Шел-хвал тұна и дүньяда
жувани.

Амач дустар, са паяр -
зи мукъвабур,
Гузватлани жува-жувауз за сабур.
Амма тушкъул и дүнья

за къатлұза
“Вучда вакай дүнья хъана?” -
лугъузва.

Дүнья тушкъул - дүнья ширин
хъана чаз,
Ихътин умъур чи Худади ганва
каз.

Аси жедай лукларкай зун
тахъурай.
Бедахтвилер чаз лап тімил
акурай.

Чан Аллагъ, на зун аси я
лугъумир.
Чуру рекъяя вұна чун гъич
тахъумир.

Умъур я ман, ширинни я,
тушкъульни.

Шуру ният авай

ИНСАНРИЗ

Санал фу нез, ширин гафар
рахада.

Вазни ама багъа дуст хъиз

аквада.

Ширин гафар а ви рикл ийиз нуш.

Вун маса гун а касдиз гъич
затні туш.

Чаз аквазва винел патан амалар,

Пағы, къаз чида квезд инсандин
дамарар!

Иланди хъиз, кла гайила
дабандиз.

Адан хесет ахпа чир жед
хъсандиз.

Дүнья я ман, какахънава
пис-хъсан,

Понедельник, 23 апреля

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
 07.00 Время новостей Дагестана. Итоги
 08.00 «Заряжайся!»
 08.10 Мультифильмы
 08.30 «Живые истории»
 08.55 X/ф «Трембита»
 10.25 Концерт Селима Алахрова
 12.05 «Парламентский вестник»
 12.30 Время новостей Дагестана
 12.50 «Вдохновение»
 13.20 Д/с «Полководцы России от древней Руси до XX века»
 14.30 Время новостей Дагестана
 14.50 Т/с «Владыка морей»
 16.30 Время новостей Дагестана
 16.55 X/ф «Актриса»
 18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

19.30 Время новостей Дагестана
 20.00 Время новостей. Махачкала
 20.20 «Дагестан туристический»
 12.00 Новости.
 12.15 Время показет. (16+).
 15.00 Новости.
 15.15 Давай поженимся! (16+).
 16.00 Мужское/Женское. (16+).
 17.00 Время показет. (16+).
 18.00 Вечерние новости.
 18.25 Время показет. (16+).
 18.50 На самом деле. (16+).
 19.50 Пусть говорят. (16+).
 01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
 01.35 Т/с «Владыка морей»
 02.40 X/ф «Под знаком Козерога»
 04.35 Передача на табасаранском языке «Мил»
 05.10 «Учимся побеждать»
 05.30 X/ф «Актриса»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
 9.00 Новости.
 9.15 Контрольная закупка.
 9.50 Жить здорово! (16+).
 10.55 Модный приговор.
 12.00 Новости.
 12.15 Время показет. (16+).
 15.00 Новости.
 15.15 Давай поженимся! (16+).
 16.00 Мужское/Женское. (16+).
 17.00 Время показет. (16+).
 18.00 Вечерние новости.
 18.25 Время показет. (16+).
 18.50 На самом деле. (16+).
 19.50 Пусть говорят. (16+).
 01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
 01.35 Т/с «Владыка морей»
 02.40 X/ф «Под знаком Козерога»
 04.35 Передача на табасаранском языке «Мил»
 05.10 «Учимся побеждать»
 05.30 X/ф «Актриса»

РОССИЯ 1

11:40, 14.40, 17.40, 20.45
Местное время. Вести-Дагестан
 18:00 **Наболевший вопрос. «Детская безопасность в интернете пространстве»**

Акценты.

5.00 Утро России.
 9.00 Вести.
 9.15 Утро России.
 9.55 О самом главном. (12+).
 11.00 Вести.
 12.00 Судьба человека с Борчевниковым. (12+).
 13.00 60 минут. (12+).
 14.00 Вести.
 15.00 Т/с «Верю не верю». (16+).
 17.00 Вести.
 18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
 19.00 60 минут. (12+).
 20.00 Вести.
 21.00 Т/с «Операция «Мубхабат». (12+).
 3.00 Новости.
 3.05 Время показет. (16+).

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
 6.00 Сегодня.
 6.05 Т/с «Супруги». (16+).
 7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
 9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
 10.00 Среда.
 12.00 Судьба человека с Борчевниковым. (12+).
 13.00 60 минут. (12+).
 14.00 Место встречи.
 15.00 Т/с «Братаны». (16+).
 17.00 Время.
 18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
 19.00 60 минут. (12+).
 20.00 Вести.
 21.00 Т/с «Пять минут тишины. Возвращение». (12+).
 23.00 Итоги дня.
 23.20 Поздняков. (16+).
 23.30 Т/с «Ярость». (16+).
 1.15 Место встречи. (16+).
 3.10 Квартирный вопрос.
 4.10 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
 7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
 7.30 6 кадров. (16+).
 7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
 9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
 10.00 Сегодня.
 12.00 Судьба человека с Борчевниковым. (12+).
 13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
 14.00 Место встречи.
 15.00 Среда.
 17.00 Беременные. (16+).
 18.00 6 кадров. (16+).
 19.00 Т/с «Глухарь». (16+).
 21.00 Т/с «Самара». (16+).
 22.55 Беременные. (16+).
 23.00 Итоги дня.
 23.20 Поздняков. (16+).
 23.30 Т/с «Ярость». (16+).
 1.15 Место встречи. (16+).
 3.10 Квартирный вопрос.
 4.10 Т/с «Час Волкова». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
 8.05 Х/ф «Неисправимый лунг». (12+).
 9.40 Х/ф «Наградить (посмертно)». (12+).
 11.30 События.
 11.50 Постскриптум. (16+).
 12.55 В центре событий.
 13.55 Городское собрание. (12+).
 14.30 События.
 14.50 Город новостей.
 15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
 16.55 Естественный отбор.
 17.45 Т/с «Крестный», 1 и 2 с. (12+).
 19.40 События.
 20.00 Петровка, 38. (16+).
 20.20 Право голоса. (16+).
 22.00 События.
 22.30 Политическая химия. (16+).
 23.05 Без обмана». Гад морской. (16+).
 5.15 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
 5.50 6 кадров. (16+).
 6.00 Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
 8.00, 9.15, 10.05 Х/ф «Благословите женщину». (12+).
 9.00 Новости дня.
 10.00 Военные новости.
 10.45, 13.15, 14.05 Т/с «Государственная граница». Фильм 3 и 4. (12+).
 13.00 Новости дня.
 14.00 Военные новости.
 17.25 Д/с «Война машин». (12+).
 18.00 Новости дня.
 18.40 Д/с «Бомбардировщики и штурмовики 2-й мировой войны». «Небесный меч блицкрига». (12+).
 19.35 Теория заговора. (12+).
 20.20 Специальный репортаж. (12+).
 20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Группа крови «Альфа». (12+).
 21.35 Особая статья. (12+).
 23.00 Новости дня.
 23.15 Т/с «Вечный зов». Фильм 1, 9 и 10 с. (12+).
 2.00 Х/ф «Республика ШКИД». (12+).
 4.05 Д/с «Обратный отсчет».

Вторник, 24 апреля

РГВК

06.45 «Заряжайся!»
 07.00 Время новостей Дагестана
 07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
 07.50 «Заряжайся!»
 08.00 Мультифильмы
 08.30 Время новостей Дагестана
 08.45 «Заряжайся!»
 08.55 Д/ф «Исчезновения»
 09.25 X/ф «Под знаком Козерога»
 11.40 «На виду»
 12.30 Время новостей Дагестана
 12.55 «Дагестан туристический»
 13.20 «Учимся побеждать»
 13.40 «Память поколений» Яков Сулайманов
 14.30 Время новостей Дагестана
 14.50 Т/с «Владыка морей»
 16.30 Время новостей Дагестана

16.55 X/ф «Брат героя»
 18.10 «Память поколений» Эльмузра Джумагулов
 18.45 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
 20.00 Время новостей. Махачкала
 20.20 «Подробности»
 20.45 Ток-шоу «Дагестан. Правила жизни»
 21.50 «Правовое поле»
 23.00 Время новостей. Махачкала
 23.20 «Улог зреня»
 23.40 Д/с «Война и мифы»
 00.30 Время новостей Дагестана
 01.00 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 01.35 Т/с «Владыка морей»
 02.40 X/ф «Месть марсельца»
 04.10 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 04.45 «Правовое поле»
 05.15 X/ф «Звезда»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
 9.00 Новости.
 9.15 Контрольная закупка.
 9.50 Жить здорово! (16+).
 10.55 Модный приговор.
 12.00 Новости.
 12.15 Время показет. (16+).
 15.00 Новости.
 15.15 Давай поженимся! (16+).
 16.00 Мужское/Женское. (16+).
 17.00 Время показет. (16+).
 18.00 Вечерние новости.
 18.25 Время показет. (16+).
 18.50 На самом деле. (16+).
 19.50 Пусть говорят. (16+).
 01.00 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 01.35 Т/с «Владыка морей»
 02.40 X/ф «Месть марсельца»
 04.10 Передача на лакском языке «Альчи ва агълу»
 04.45 «Правовое поле»
 05.15 X/ф «Звезда»

РОССИЯ 1

11:40, 14.40, 17.40, 20.45
Местное время. Вести-Дагестан
 18:00 **Умники и умницы «Все флаги в гости к нам». На встречу чемпионата Европы по спортивной борьбе**

5.00 Утро России.
 9.00 Вести.
 9.15 Утро России.
 9.55 О самом главном. (12+).
 11.00 Вести.
 12.00 Судьба человека с Борчевниковым. (12+).
 13.00 60 минут. (12+).
 14.00 Вести.
 15.00 Т/с «Верю не верю». (16+).
 17.00 Вести.
 18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
 19.00 60 минут. (12+).
 20.00 Вести.
 21.00 Т/с «Операция «Мубхабат». (12+).
 23.35 Вечерний Ургант.
 23.35 Вечерний Ургант.

НТВ

5.00 Т/с «Супруги». (16+).
 6.00 Сегодня.
 6.05 Т/с «Супруги». (16+).
 7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
 9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
 10.00 Сегодня.
 12.00 Судьба человека с Борчевниковым. (12+).
 13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
 14.00 Место встречи.
 15.00 Сегодня.
 17.20 ДНК. (16+).
 18.15 Т/с «Морские дьяволы Смерч». (16+).
 19.00 Сегодня.
 21.00 Т/с «Пять минут тишины. Возвращение». (12+).
 23.00 Итоги дня.
 23.30 Т/с «Ярость». (16+).
 1.15 Место встречи. (16+).
 3.10 Квартирный вопрос.
 4.10 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

6.30 6 кадров. (16+).
 7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
 7.30 6 кадров. (16+).
 7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).
 9.40 Давай разведемся! (16+).
 10.40 Тест на отцовство. (16+).
 11.40 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
 12.45 Мелодрама «Прошу поверить мне на слово». (16+).
 16.55 Естественный отбор.
 17.45 Т/с «Крестный», 3 и 4 с. (16+).
 20.00 Петровка, 38. (16+).
 20.20 Право голоса. (16+).
 22.00 События.
 22.30 Осторожно, мошенники!
 23.05 Д/ф «Ай и рай Матроны», 1 с. (16+).
 0.00 События. 25-й час.
 0.35 Хроники московского быта. Кремлевские жены-невидимки. (12+).
 1.25 Д/ф «Пивной путь Адольфа Гитлера». (16+).
 2.15 Т/с «Коломбо». (США).
 4.00 Т/с «Инспектор Льюис». (Великобритания).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
 8.05 Доктор И... (16+).
 8.40 Детектив «Пропавшие среди живых». (12+).
 10.35 Д/ф «Юрий Яковлев. Последний из могилок». (12+).
 11.30, 14.30, 19.40 События
 11.50 Т/с «Коломбо». (США).
 13.40 Мой герой. Екатерина Градова. (12+).
 14.50 Город новостей.
 15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
 16.55 Естественный отбор.
 17.45 Т/с «Крестный», 5 и 6 с. (16+).
 20.00 Петровка, 38. (16+).
 20.20 Право голоса. (16+).
 22.00 События.
 22.30 Линия защиты. (16+).
 23.05 Д/ф «Ай и рай Матроны», 2 с. (16+).
 0.00 События. 25-й час.
 0.30 Хроники московского быта. Мать-кукушка.
 1.25 Д/ф «Атака с неба». Т/с «Коломбо». (США).
 2.20 Т/с «Коломбо». (США).
 4.05 Т/с «Инспектор Льюис». (Великобритания)

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
 8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Конвой PQ-17», 1-4 с. (12+).
 9.00 Новости дня.
 10.00 Военные новости.
 12.40, 13.15, 14.05 Т/с «Конвой PQ-17», 5-8 с. (12+).
 13.00 Новости дня.
 14.00 Военные новости.
 17.25 Д/с «Война машин». (12+).
 18.00 Новости дня.
 18.40 Д/с «Бомбардировщики и штурмовики 2-й мировой войны». «Стратегическая дубинка». (12+).
 19.35 Последний день. М. Козаков. (12+).
 20.20 Специальный репортаж. (12+).
 20.45 Д/с «Секретная папка». (12+).
 21.35 Процесс. (12+).
 23.00 Новости дня.
 23.15 Т/с «Вечный зов». Фильм 2, 1 и 2 с. (12+).

ПЯТНИЦА, 27 апреля**РГВК**

- 06.45 «Заряжайся!»
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
07.50 «Заряжайся!»
08.00 Мультифильмы
08.45 «Заряжайся!»
08.55 Д/ф «Исчезновения»
09.25 Х/ф «Евдокия»
11.30 «Пятничная проповедь» Прямая трансляция с центральной Джума-мечети
12.05 «Вернисаж»
12.50 «Агросектор»
13.20 Д/с «Полководцы России от древней Руси до XX века»
14.30, 16.30 Время новостей Дагестана
14.50 Т/с «Владыка морей»
16.50 Х/ф «Случай в тайге»

- 18.35** Обзор газеты «Дагестанская правда»
18.45 Передача на кумыкском языке
19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей Махачкалы
20.20 «Подробности»
20.45 «На виду. Спорт»
21.20 «Молодежный микс»
21.40 «Память поколений» Магомед Гаджиев
23.20 Д/с «Война и мифы»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на кумыкском языке
01.35 Т/с «Владыка морей»
02.40 Х/ф «Место под солнцем»
04.35 Передача на кумыкском языке «Замонлор гете, хальк гетмес»
05.10 «Молодежный микс»
05.30 Х/ф «Случай в тайге»

ПЕРВЫЙ

- 5.00** Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время показает. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время показает. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время показает. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.35 Голос. Дети. 5 лет.
23.50 Вечерний Ургант.
04.45 Т/с «Татьянина ночь». (16+).
2.40 Время показает. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время показает. (16+).
4.05 Контрольная закупка.

- 11:40, 14.40, 17.40, 20.45** Местное время. **Вести-Дагестан**
18:00 Мир Вашему дому
18.15 Дневник Чемпионата Европы по спортивной борьбе
18.40 Вести-дежурная часть
23:20 Сессия НС РД
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время показает. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.35 Голос. Дети. 5 лет.
23.50 Вечерний Ургант.
04.45 Т/с «Татьянина ночь». (16+).
2.40 Время показает. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время показает. (16+).
4.05 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

- 11:40, 14.40, 17.40, 20.45** Местное время. **Вести-Дагестан**
18:00 Мир Вашему дому
18.15 Дневник Чемпионата Европы по спортивной борьбе
18.40 Вести-дежурная часть
23:20 Сессия НС РД
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время показает. (16+).
18.50 На самом деле. (16+).
19.50 Пусть говорят. (16+).
21.00 Время.
21.35 Голос. Дети. 5 лет.
23.50 Вечерний Ургант.
04.45 Т/с «Татьянина ночь». (16+).
2.40 Время показает. (16+).
3.00 Новости.
3.05 Время показает. (16+).
4.05 Контрольная закупка.

НТВ

- 5.00** Т/с «Алиби» на двоих.
6.00, 10.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Алиби» на двоих.
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.25 Т/с «Братаны». (16+).
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ДНК. (16+).
18.15 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы».
21.00 Т/с «Пять минут тишины. Возвращение».
23.00 Итоги дня.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир. (16+).
19.00 60 минут. (12+).
20.00 Вести.
21.00 Аншлаг и Компания.
23.55 Х/ф «Отпечаток любви»

- 6.30** 6 кадров. (16+).
7.00 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.55 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.00 Мелодрама «Подари мне жизнь». (16+).
17.00 Беременные. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Мелодрама «Слепое счастье». (16+).
22.45 6 кадров. (16+).
0.30 Драма «Мотыльки». (Россия - Украина). (16+).
1.25 Т/с «Коломбо». (США).
3.05 Петровка. 38. (16+).
3.20 Т/с «Инспектор Льюис». (Великобритания).
5.10 Д/ф «Борис Андреев. Богатырь союзного значения». (12+).
4.00 Т/с «Час Волкова».

- 6.00** Настроение.
8.00 Х/ф «Первый эшелон».
10.15 Х/ф «Огненный ангел». (12+).
11.30 События.
11.50 Х/ф «Огненный ангел». (12+).
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Петровка. 38. (16+).
15.25 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.20 Х/ф «Портрет второй жены». (12+).
19.30 В центре событий.
20.40 Красный проект. (16+).
22.00 События.
22.30 Х/ф «Отцы». (16+).
0.25 Д/ф «Владислав Дворжецкий. Роковое везение».
1.15 Т/с «Коломбо». (США).
3.05 Петровка. 38. (16+).
3.20 Т/с «Инспектор Льюис». (Великобритания).
5.10 Д/ф «Борис Андреев. Богатырь союзного значения». (12+).
5.05 Д/с «Обратный отсчет».

ЗВЕЗДА

- 6.10** Х/ф «Дачная поездка сержанта Цыбули».
8.00 Х/ф «Дело Румянцева».
9.00 Новости дня.
9.15 Х/ф «Дело Румянцева».
10.00 Военные новости.
10.05 Х/ф «Дело Румянцева».
10.25 Т/с «Плач перепелки», 1-5 с.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Плач перепелки», 1-5 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Плач перепелки», 1-5 с.
18.00 Новости дня.
18.40 Т/с «Плач перепелки», 6-9 с.
23.00 Новости дня.
23.15 Т/с «Плач перепелки», 6-9 с.
0.20 Т/с «Вечный зов». Фильм 2, 5-7 с. (12+).
5.05 Д/с «Обратный отсчет».

суббота, 28 апреля**РГВК**

- 07.00, 08.30** Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке
08.00 Мультифильмы
08.55 Х/ф «Небесный тихоход»
10.25 «Память поколений» Магомед Гаджиев
11.20 «Мой малыш»
11.50 Д/ф «Мельник Сайдагасан»
12.00 «Галерея вкусов»
12.50 «На виду. Спорт»
13.30 Творческий вечер Хатимат Магомедовой
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба»
18.10 «Глазец»
18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
19.00 «Полифония»
19.40 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба»

- 19.30, 22.30** Время новостей Дагестана
19.55 «Парламентский вестник»
20.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
20.45 «Первая студия»
21.30 Х/ф «Талифния»
23.00 Х/ф «Веселая хроника опасного путешествия»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
01.35 «Мой малыш»
02.00 Творческий вечер Хатимат Магомедовой
04.30 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
05.05 «Полифония»
05.40 Дагестанское кино. Х/ф «Снежная свадьба»

ПЕРВЫЙ

- 5.00** Доброе утро.
9.00 Новости.
9.15 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово! (16+).
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время показает. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Давай поженимся! (16+).
16.00 Мужское/Женское. (16+).
17.00 Время показает. (16+).
18.00 Вечерние новости.
18.25 Время показает. (16+).
18.50 Человек и закон. (16+).
19.55 Телегра «Поле чудес». (16+).
21.00 Время.
21.30 Сегодня вечером.
23.50 Х/ф «Другая женщина». (18+).
04.30 Модный приговор.

РОССИЯ 1

- 09.05** Дневник Чемпионата Европы по спортивной борьбе
09.20 Фестиваль «Студенческая весна». Гала-Концерт
11:40 Местное время. **Вести-Дагестан**
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном. (12+).
11.00 Вести.
11.40 Вести. Местное время.
12.00 Х/ф «Опять замуж». (12+).
13.45 Х/ф «Ищу мужчину». (12+).
17.50 Петросян-шоу. (16+).
20.00 Вести.
20.45 Х/ф «Соседи». (12+).
1.15 Х/ф «Французская кулинария». (12+).
4.30 Модный приговор.

НТВ

- 5.00** Т/с «Алиби» на двоих.
6.00, 10.00, 13.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Алиби» на двоих.
7.00 Деловое утро НТВ. (12+).
9.00 Т/с «Мухтар. Новый след». (16+).
10.25 Т/с «Братаны». (16+).
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00, 19.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.20 ЧП. Расследование.
18.00 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы».
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч судьбы».
20.40 Т/с «Пять минут тишины. Возвращение».
22.45 Захар Прилепин. Уроки русского. (12+).
23.15 Х/ф «След тигра».
1.10 Квартирник НТВ у Маргалиса». Группа «Чик&Со». (16+).
2.50 Комедия «Добро пожаловать, или Посторонним вход воспрещен». (16+).
4.15 Т/с «Час Волкова». (16+).

ДОМАШНИЙ

- 6.30** Жить вкусно с Джейми Оливером. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.50 Мелодрама «Я счастливая». (16+).
10.40 Комедия «Три счастливых женщины». (16+).
14.15 Мелодрама «Школа проживания». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
22.40 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Легенда для оперы». (16+).
21.10 Постскриптум.
22.10 Правы знаты! (16+).
23.40 События.
23.55 Право голоса.
3.05 Политическая химия. (16+).
3.40 Д/ф «Ад и рай Матроны». (16+).
5.15 Вся правда. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

- 5.55** Марш-брюсок. (12+).
6.30 АБВГДейка.
6.55 Х/ф «Впервые замужем».
8.50 Православная энциклопедия.
9.20 Х/ф «Безотцовщина». (12+).
11.20 Петровка. 38. (16+).
11.30 События.
11.45 Д/ф

Дидед чалаз вафалу жен

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Дагъустандин образование вилик тухудай институттада (ДИРО), Ахцегъ, Сулейман-Стальский, Докузпара, Мегъарамдурун, Къурагъ районрай, гъакни Махачкъаладай, Избербашдай, Каспийскдай, Хасавюрт райондин Къурушдилай тир лезги чалан ва литературадин тарсарин муаллимринг саки къве гъафтеда давам хъайи пешекарвиллин текриба хаждай курсар ақылтаруниз талукъарнавай мярекат къиле фена. ДИРО-дин ФО-дин кафедрадин старший преподаватель Нагима Таймуровадин рөгъбервиллик кваз къиле фейи курсара алай йисуз 20 муаллимди чин тежриба хажна.

- Им сад лагъай сефер я лезги гъар са райондай атанвой муаллимар икъванбур санал ківат! ва чеб-чипхъ галаз гъурумших хъанвайди. Квалахда гъалтзавай четин месэлайрикай лугъун, сада-садаз чин дерди-гъал авун патал абурун талабундай чна и гурурьш тешкилна, - ихътин гафарилай башламишна мярекат Нагима Таймуровади.

Мярекатдал шаир Фазил Аслановаз, РД-дин писатерин Союзда лезги писатерин секциядин руководитель, жегъиль шаир Владик Батмановаз ва, "Лезги газетдин" векил яз, и Царарин автордиз эвер ганвай. Анал къенин юкъуз лезги чал авай гъалдиз, ам хъуниз, школайра учебникар къит хъуниз хизанра аялрихъ галаз дидед чалалди рахун тавуниз талукъ месэлайр веревирдана. Чикий рахай тал алай месэлайр мадни авай.

Шегъерра яшамиш жезвай аялпиз дидед чал чир тахъунай тахсир диде-бубайрикни квайди къейд авуналди, Ф.Асланова лезги чалан гъар са векилдиз хайи чалаз вафалу хъуниз эвер гана. Дидени буба къедни лезгияр яз, аялпиз хайи чалал рахаз, фикириз чир тахъун чуру кар тирди къейдна.

- Бязи диде-бубайрикай лезги чал чирун гекр авач лугъудай ихтилатарни ван къвезва. Ибур жуван хайи халкъдихъ рикл кузувине сасдин сивий акъятдай гафар туш. Аялпиз дидед чалал рахаз чир тахъун айб я, алава хъувуна Фазил Асланова.

Вичин рахунра ам "Лезги газетдин" чалаз талука месэлайрикай макъалаяр газаф акъатзвайдал ва лезги публицистикадин месэлайрал акъавазна. 20-мартидиз ДГПУ-да "Лезги чал. Саламатдиз хүн ва вилик тухун" лишандик кваз къиле фейи II форумдал "Лезги газетдин" квиллин редактор Мегъамед Ибрагимова къарагъарай и месэла рикл хана - лезги публицистикадал къулын патал цийи гафарган түккүүрүн, чи чалал акъатзвай вири изданийри гъа са гафаргандал амалдайвал авун гекр я.

Квалахда диде-буба аялдихъ галаз лезги чалалди рахун тавунхъ галаз алакъалу яз, муаллимри чепл квалахда еке четин-вилер гъалтзавайди, и кар къвердавай хчи месэладиз элкъульчин къурхулувал авайди къейдна. Шегъеррин школайра квалахздавай муаллимри чехи пай аялпиз хайи чал чир тахъун себеб яз, абуру лезги чалан тарсуниз ват, Дагъустандин литературадин тарсуниз физвай душузышар эхиримжи йисара газаф жезвайди къейдна.

Мярекатдал хайи чалахъ рикл кузвай ксар - алимар, муаллимар чи халкъдихъ авайдакай лагъана. Икл, Сулейман-Стальский райондин къил Нариман Абдулмуталибован гъузвивлик кваз районда лезги чал ва мединият хүн патал хейлиин серенжемар къиле тухузвайди къейдна. Ада ДГУ-да филологиядин факультетдин лезги чалан отделенида (виликан ФДФ) келезвай студентар патал стипендия тайнарунни и кардик кутазвай еке пай тирдал фикр желбна. Инал Азербайжанда яшамиш жезвай чи кълемедин юлдаш, хайи чалак, эдебиятдикни мединиятдик ақылттай еке пай кутунвай касарикай сад тир Седакъет Керимовадин, Голландияда авай еке ватанперес Гульжагъан Мисрихановадин тъварни еке гъуьрметдивди къуна.

Владик Батманова лезги чаланни литературадин муаллимар чал хъзвай аскеррив гекъигүнхъ галаз сад хъиз, чал чирун патал вири мумкинвилер авай къенин девирда жуван чал хъиз, ам чир тахъун айб кар тирди лагъана.

Мярекат Нагима Таймуровади ва Сулейман-Стальский райондин Курхурун 1-нумрадин юкъван школадин муаллим, "Хайи чалай виридалайни хъсан муаллим-2018" конкурсадин призёр Анжелика Шихрагъимовади мастер-классар гуналди ақылтна.

Дагъви ШЕРИФ

Футболдай Дагъустандин кубокдин финалдин сергъятра аваз "Ахцегъ" "Судостроителдихъ" (Махачкъала) галаз къугъвана. Ахцегъ къиле фейи и къугъунис килигиз райондин къил Осман Абдулкеримов, администрациядин къуллугчияр, районэгълияр, къунши хънерайни футболдал рикл алайбур атанвой.

Къве команда чин бяльс башламишталди виллик Ахцегъ райсобранидин, райадминистрациядин, финансирин управленидин векилар республикада и вацран эхирра къуршахар къунай къиле фидай Европадин чемпионатдин къаршида Дагъустанда тешкилнавай флешмобдин экечина. Абуру чи республика патал им спортдин гъакыкъи сувар жедайди къейдна ва чемпионатдин иштиракчиризни тамашачийриз Дагъустандиз атун теклифна.

Осман Абдулкеримова райондин векилар, иллаки жегъильар, чемпионатдин сергъятра аваз, муть-

Спортдин сувар

манар къабулиз гъазур тирди къейдна. Футбол къугъваз Махачкъаладин команда къадим Ахцегърин чилел атун тебрикайдалай къулухъ ада футболистривай миши къугъун талабна ва гужлубур гъалиб хъун шарты тирди лагъана.

Флешмобдин сергъятра аваз "Буюр Дагъустандиз" ва маса келимаяр алай чарап газ шикилар ягъайдалай къулухъ футболдин майдандал Алла Жалиловадин

тъварунхъ галай искусствойрин школадин ва Ахцегърин 1-нумрадин школадин аялрин гъевескар колективи къульерна, манияр лагъана.

11-апрель. Къугъун башламишна. Туп гагъ са, гагъ маса команда дин ваарин вилик ква, футболистри ам патал женг тухузва, мад ва мад сеферда туп цава аквазва. Гъа икл, сад-садан гъуьнуналлас "Судостроителдин" ваариз Атем Мирзоева пуд ва Абдул Юсуфова са туп яна. Майдандин иесийрин вааризни пуд туп фена. Къугъун 4:3 гъисабдалди "Ахцегъ" команда дин хийирдиз ақылтна.

Къугъуна Атем Мирзоев ва "Судостроителдин" векил, пуд туп ягъай Темирхан Талибов тафаватту хъана. Абуруз спонсоррин - Ахцегърин ДЮСШ-да спортдал машъул хъайи Мегъамед Алишеван ва Дагтехкада стрдин директор Шамил Алиеван патай кубокарни призар гана.

15-апрелдиз гъа и команда дин арада къиле фейи къугъуна "Ахцегъ" команда 5:1 гъисабдалди кумъяна.

"Гъунарди" гъейранарна

лу деятель Ямудин Эгъмедханован рөгъбервиллик квай "Гъунар" коллектив тир. Пагъливанар велосипеддал, табуреткадал алаz, гъакыл синияр газ, шешелда аваз, вилер кутлунна, симинилай физвай.

Инз региондин губернатор Александр Жилкинни атанвой. Ада къейд авурвал, Навруз - им областда виридалайни гуъргеч ва виридан рикл алай, 1994-йисалай инихъ къаршиламишзвай сувар я.

Дагъустан Республикадин милли политикадин рекъяй министр Татьяна Гамалея къейдна: "Астраханда хъсан я - чими я, дуствал ава. Анжак гъа икл хъун лазим я чи ислягъ Каспийдал".

Эмираслан ШЕРИФАЛИЕВ

Алатай гъафтедин эхирра Дагъустандин векилар гатфар башламишун лишандик кубокдин "Навруз" суварик иштиракиз Астрахандиз фена. Шегъердин къиллин стадиондал тешкилай и мярекатрик вад агъзурдалай газаф тамашачияр атанвой. Абуру Мегъарамдурун райондин "Гъунар" коллективдин гъунарри гъейранарна. "Устад пагъливанди гъар са ўон екес таъсирдайвал тамамарзваи" лугъуз, гъейранвалздавай чадин ағъалийри ва губернатордин пресс-къуллугъдин векилри.

Ина милли 12 майдандал тамашачияр, суварин иштиракчияр гъар

са халкъди чин къетен адетралди къабулздавай, абуру патал халкъдин манияр лугъуздавай, къульерздавай.

Сувар гуъргегарай майдандаркай сад РД-дин искусствойрин лайихъ

Дагъустандин векилри Каспийска куршахар къунай къиле фидай Европадин чемпионатдин атун теклифздавай серенжемни тешкилна.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала,
Насрутдинов пр., 1 "а"

КЬИЛИН РЕДАКТОР
М. И. ИБРАГИМОВ
Тел/Fax. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЬИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ
М. А. АГЫМЕДОВ
65-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ
65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н. М. ИБРАГИМОВ
65-00-59

ЭКОНОМИКАДИН
Ж. М. САИДОВА
65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э. Д. ШЕРИФАЛИЕВ
65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М. А. ЖАЛИЛОВ
65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН
Р. С. РАМАЛДАНОВА
65-00-58

БУХГАЛТЕРИЯ
65-00-62
КАССА
65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА
ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА
НУМРАДИН РЕДАКТОР
З. БАБАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзва
Газет алакъадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гүзчилав аувунин рекъяя Федеральны къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016-йисан 12-декабрьдин регистрация аувуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалая редакцияди түвкүр хъийизва.
Макъалайриз рецензия гузвач ва абур элъквена ваххузвач. Редакциядини макъалайриз авторин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:
367018, Махачкъала, Насрутдинов пр., 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.10

Газет "Издательство" "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкин къиче, б.

Тираж 7195

(Г) - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавайбүр я.

(Д) - И къван яшар хъянвайбүр къелрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г. Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракфай!

Махачкъалада яшамиш жезвай миграгъви хва, сарар сагъар хъувунин ва эхцигунин рекъяя машгъур устад, Чехи рикл авай жумарт инсан, мугъманперес, меценат Абдуллаев БАЙРАМОВА:

Шалбуз дагъдин
зияраттин нур алаз,
Авахъзай, Чехи вацI
хъиз, гур алаз,
Вун умурдин яцIа ава -
женгина,
Даим - эбед мизан тваз
къланз гъунгуна.
Хъсан крап - абур даим
гъилик ква,
Гъавиляй икI, вун чи элдин
вилек ква!
Яшамиш хъухъ, дагъларив
къван сабур газ,
Шарвилдин неведив хъиз,
абур газ...

ВУН ХАЙЮГЪ ВА АЛУКЪЗАВАЙ МАЙДИН СУВАРАРНИ
ТЕБРИКЗАВАЙ МЕРД АЛИ, АДАН ХИЗАНАР, ЯРАР-ДУСТАР.

Рехъ тагун

Нариман Къарибов

Цай къуниди Кемеровода арадал атай мусибатди вири улькве къарсона. Ихтиян акъалтай чуру душушыриз, инсанар газа квят жедай чайра цаяр къунриз рехъ тагун патал. Дербент шегъердин къети сенрежемар къабулзева.

Администрацияда къиле фейи максус совещаниди шегъердин къильин везифа ярахтуналди тамамарзай Энрик Муслимова къейд авурвал, цаяр къунриз, экстремизмдин ва терроризмдин гъерекатриз акси къалах дидай хъсанарна къланда.

Шегъердин къилин сад лагъай заместитель Жалалудин Ализаеван рахунрай малум хъайвал, Дербент-

да кардик квай инсанар газа квят жедай объектирхъ хатасувилин паспортар ава. Шегъердин алишверишидинни шадвилерин ва къугъунрин дараматрин руководителрхъ галаз чирвилерин вердишивилерин мярекатар тешкилун адеддин кардис элъкъведа. Абурувай цаяр къунриз акси къалах тухун, пешекарри тайинарнавай кимвилер фад арадай акъудун истишина.

Шегъердин образовандин управленидин начальник В. Къулиева лагъайвал, мектебра цаяр къунриз акси чирвилер гудай тарсар къиле тухун тешкилнава, огнетушителар ва цин гъавизар авай гъал ахтармишнава, мектебрин ва аялрин бахчайрин руководителрин жавабдарвал хажуниз талукъ серенжемар къабулзева...

Гульгуллубурун конкурс

Жегъилрин краин рекъяя федеральный агентстводи "Роспатриотцентр" ФГБУ-дихъ галаз санал "Россиядин гульгуллуди - 2018" ("ДоброВолец России-2018") лишандик къвал Виророссиядин конкурс къиле тухузва.

Адан макъсад Россияда гульгуллубурун культура арадал гъун ва волонтервиллин дидбин хилер вилек тухун я. Конкурс 12 номинациядикай ибарат я.

Конкурсда иштиракиз гульгуллубурун коммерциядинбур тушир волонтеррин организацийин, объединенийин руководителрзиз ва векилрз, гульгуллубурун дестейриз ва гъакъин абурун кар вилек тухузтай общественный организацийиз, агъалийрин дестейриз теклифазва.

Конкурс региональный, заочный ва финальный паярикай ибарат жеда. Региональный пай РФ-дин вири

субъектра къиле тухуда ва гульгуллубурун лап хъсан дестеяр дүздал акъуда. Региональный паюна иштиракизайбур сад тир информациядин къурулущда "ДоброВолцы России" тъвар алай адресда (<http://добровольцыроссии.рф> в разделе "Конкурс") регистрация иида. 2018-йисан 9-октябрьдиз "Россиядин гульгуллубурун" ЕИС-да региональный паюна гъалиб хъайбурун сияя чапда.

Заочный паюна иштиракун патал региональный конкурса гъалиб хъайбуруз теклифда. Анжак абур "ДоброВолцы России" ЕИС-да регистрация авунваз хъана къланда. Октябрьдин 15-далай 10-ноябрьданди региональный экспертири проектиз къимет гуда. Нетижайриз тамашна, гъарса номинациядик финализ акъатай 10 кас кутада. Конкурсдин финалдин пай алай йисан 5-декабрьдин къиле фида.

"ЛГ"-дин 13-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

ДҮЗ ЦАРАРА: 8. Къаза. Чинеруг. 10. Алем. 11. Къазамат. 12. Балабан. 13. Авари. 16. Кабинет. 18. Асимишун. 20. Сав. 22. Диличана. 23. Азадогъли. 24. Сят. 26. Къавурма. 29. Мунафики. 31. Аванс. 32. Туругун. 34. Инвалид. 36. Итим. 37. Хуруган. 38. Асил.

ТИК ЦАРАРА: 1. Дава. 2. Дамахчи. 3. Диктант. 4. Берданка. 5. Турбина. 6. Табагчи. 7. Нева. 14. Халисан. 15. Муаллим. 17. Нехир. 19. Мяден. 20. Сас. 21. Ват. 25. Явшанлух. 27. Уйдурма. 28. Амансуз. 29. Мусибат. 30. Ағълабар. 33. Уста. 35. Ичин.

"Лекидин кубок"

Мергъяматлувилин "Леки" фондуни Каспийскда "Анжи - Аренадин" мини-футболдин майданрал футboldай турнир тешкилзава.

Фондунин векилди "Лезги газетдиз" хабар гайвал, футboldин мергъяматлувилин турнир сагълам умъур къуцурумишун ва спорт пропаганда, шегъердин жегъилар сад, абур чуру крарик къерек авун патал къиле тухузвойди я. Турнирдай хъай тақъатар, къилди къачуртла, ана иштиракун патал командайри гузай пулдин лишанлу тақъатар, къумек къланзай начагъ аялар сагъарунин рекъе харжайвал я.

Турнир тухузвойди сад лагъай сефер туш. Алатай йисан турнирдин гъалибчири Махачкъалада ва Каспийскда яшамиш жезвай къурушвияр тир. Къед лагъай чка къаклавири къуна, пуд лагъай чка агъасталвийрини къурагъвийри пайна.

Турнир 12-майдиз пакаман сяддин 9-даз башламишда. Ана 18-далай тимил тушиз командайри иштирака. Иштиракиз къланзай командайривай 1-майдалди, 8-967-777-73-20 нумрадай Фарман Шайдабегов зенгна, меслят ийиз жеда.

Гъалиб, тафаватлу хъай командайриз ва къилдин футболнистриз тешкилатчийрин патай къиметту пишкешар гуда.

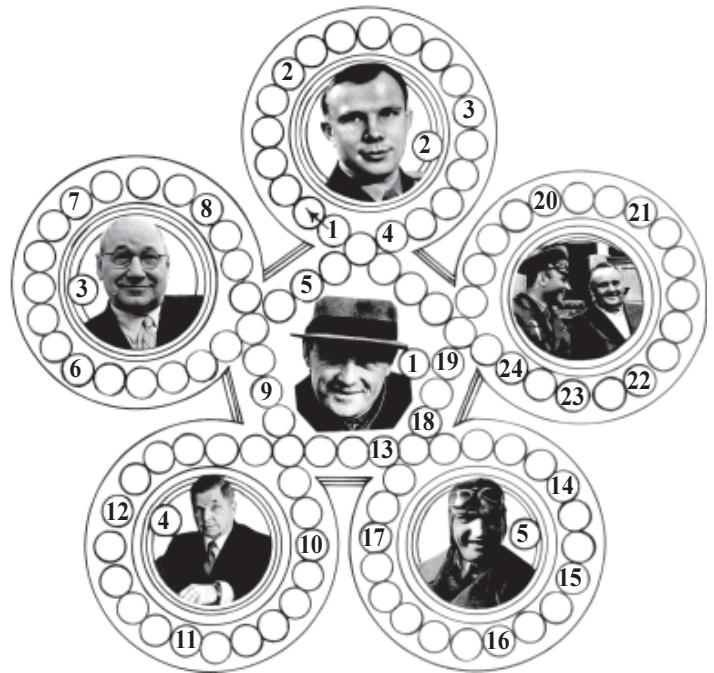
Дөвирдин шикилар

Карикатура Чүгурди ва аз баян гайди Темирхан ТЕМИРХАНОВ я

Чайнворт

Түккүйрайди - Салигъ ИБРАГИМОВ

1. Сад лагъай шикилдиз килиг. 2. Журэтвлал. 3. 1965-йисан мартдин космический гимидай цавун бушлухриз сифте яз экъечай космонавт. 4. Бере, вяде. 5. Дишегъли, сад лагъай космонавт. 6. США-дин космический гими. 7. Мах. 8. 1973-йисуз "Союз-12" гимидай аваз фейи космонавт. 9. Ульке. 10. "Буран" гимидай аваз цавуз хаж хъай дагъустаны летчик-испытатель. 11. Ю. Гагарин космический гими. 12. Социализм гафуний антоним. 13. Дагъустанви, космонавт. 14. Хъайынфидин хъай. 15. Гъульын улакъни я, космосдиндини. 16. Къуд лагъай шикилдиз килиг. 17. Къайда. 18. Къушарин къвал. 19. Къед лагъай шикилдиз килиг. 20. Къаст, фикир. 21. Пуд лагъай шикилдиз килиг. 22. Иви хъвадай гъвечи гъашарат. 23. Экъечай къулын гъуруйкъ гъазурда. 24. Вад лагъай шикилдиз килиг.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективиди ДГПУ-дин профессор Шайдабег Мирзоеваз играми стха
ЗЕЙНУДИН
рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.